

หัวเรื่อง

1. อภิปรายกรีกยุคแรก ๆ
2. อภิปรายกรีกยุค โซฟิสต์ - โสคราติส - เพลโต - อริสโตเติล ฯลฯ

สาระสำคัญ

1. อภิปรายกรีกยุคแรก ๆ มีลักษณะเรียบง่ายไม่ซับซ้อน
2. อภิปรายในยุคของโซฟิสต์ เป็นแนวความคิดของมนุษย์ผู้ต้องการที่จะอยู่รอดในสังคม โดยตีคุณค่าของ เกียรติ - อำนาจ - ชื่อเสียง และความมั่งคั่งไว้สูงสุด โดยไม่คำนึงถึงระบบทางจริยธรรม
3. อภิปรายของ โสคราติส, เพลโต และอริสโตเติล มุ่งให้เห็นคุณค่าของปัญญา, ความรู้, คุณธรรม และความยุติธรรม ตลอดจนอุดมคติ

จุดมุ่งหมาย

เมื่อได้ศึกษาบทที่ 2 จบแล้วจะสามารถ

1. เข้าใจข้อแตกต่างระหว่างอภิปราย ของยุคต่าง ๆ ได้
2. ชี้ให้เห็นถึงระบบไหนเป็นอย่างไ
3. เปรียบเทียบได้ถึง ข้อดี ข้อเสีย ของอภิปรายของระบบต่าง ๆ
4. สรุปเป็นความคิดรวบยอดได้ในทัศนะของแต่ละยุค

บทที่ 2 อภิปรัชญาตะวันตก (The Western Metaphysics)

อภิปรัชญากรีกยุคแรก ๆ

ความจริงชาวกรีกก็มีปรัชญาดีก่าบรรพเหมือนชนชาติอื่นทั้งหลาย ปัญหาและคำตอบที่สำคัญของปรัชญาดีก่าบรรพของชาวกรีกก็คงไม่หนีห่างไกลไปจากปรัชญาดีก่าบรรพของมนุษยชาติโดยทั่วไป ปรัชญากรีกในยุคแรก ๆ เป็นปรัชญาของชาวกรีกที่ไม่นับถือคริสตศาสนา การอธิบายปัญหาต่าง ๆ ไม่อ้างตำนานเทพเจ้าเป็นหลัก แม้นักปรัชญากรีกบางคนจะยังคงรักษาร่องรอยของตำนานเทพอยู่บ้าง แต่ทว่าการพิจารณาปัญหาและสนับสนุนคำตอบนั้นใช้เหตุผลเป็นหลัก แม้บางคนจะเชื่อผีสละ หรือบางคนจะสงสัยจนเกินเลยก็ตาม ก็ยังคงอ้างเหตุผลสำหรับสนับสนุนความเชื่อถือ หรือไม่เชื่อถือของตนอยู่นั่นเอง

เมื่อว่ากันถึงสถานะทางประวัติศาสตร์แล้ว อภิปรัชญา แบ่งออกเป็น 2 สมัยด้วยกันคือ :-

- 1) สมัยก่อนเดส์คาร์ต (Pre-Cartesian) อันเริ่มมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ
- 2) สมัยหลังเดส์คาร์ต (Post-Cartesian) หรืออภิปรัชญาสมัยใหม่ อันเป็นที่ยอมรับกันว่า เดส์คาร์ตเป็นบิดรของอภิปรัชญา หรือปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่¹

การแบ่งยุคปรัชญากรีกยุคโบราณ แบ่งออกเป็น 3 สมัย ตามลักษณะของปรัชญา ดังนี้

- 1) สมัยเริ่มต้น (ก.ค.ศ. 640 - 450) นับตั้งแต่ธาเลสไปจนถึงก่อนโสคราตีส
- 2) สมัยรุ่งเรือง (ก.ค.ศ. 450 - 322) นับตั้งแต่โสคราตีสจนถึงมรณกรรมของอริสโตเติล

¹ Williams S. Sahakian, *Ideas of The Great Philosophers* (New York, Barnes & Noble, 1873) p. 120

3) สมัยเสื่อม (ก.ค.ศ. 322 - 529) นับตั้งแต่มรณกรรมของอริสโตเติล จนถึงราช-
กฤษฎีกาของจักรพรรดิยูสึนีนานุส¹

เมื่อจะพูดให้ชัดเจนลงไปแล้ว เราจะเห็นได้ว่า ชาวกรีกเป็นเผ่ามหัศจรรย์ซึ่งมีอัจฉริยะ
ในวิทยาการหลายแขนง อารยธรรมกรีกเป็นมรดกล้ำค่าของโลกที่ชาวยุโรปและอเมริกานำมา
ประยุกต์ใช้จนประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม ที่เราเห็นไปว่า โลกตะวันตกรุ่งเรืองกว่าโลก
ตะวันออก ก็เพราะชาวยุโรปรู้จักพัฒนาวิทยาศาสตร์ การเมือง และศิลปะ ตลอดจนวรรณ-
กรรมที่ตนรับสืบทอดมาจากชาวกรีก²

นอกจากนี้ ชาวยุโรปยังทรงภูมิปัญญาสูงส่ง ไม่แพ้ชาวจีนและอินเดีย ทั้งนี้เพราะ
อิทธิพลปรัชญาของกรีก เราจึงเห็นได้ว่า ปรัชญาตะวันตกปัจจุบันนี้มีวิวัฒนาการมาจากพื้น
ฐานปรัชญากรีก เมื่อพูดถึงปรัชญากรีก เราหมายถึงแนวความคิดของชาวกรีกผู้มีภูมิสำเนา
อยู่ตามรัฐต่าง ๆ โดยที่ประวัติศาสตร์กรีกเริ่มต้นในราว 600 ปีก่อนคริสตศักราช อันเป็น
เวลาที่ธาลีส นักปรัชญากรีกคนแรกเริ่มเผยแพร่ปรัชญาของเขา

สำนักปรัชญากรีกเริ่มแรกมีชื่อว่าสำนักไมเลสตุส (Milesian School) นักปรัชญาสำนักนี้
เป็นชาวเมืองไมเลสตุส ซึ่งเป็นนครรัฐสำคัญนครหนึ่งในบรรดา 12 นครของอาณาจักรกรีก
กลุ่มไอโอเนีย (Ionian)

นครไมเลสตุสตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของเอเชียน้อย ปัจจุบันรวมอยู่ใน
ดินแดนประเทศตุรกี

ก. สมัยเริ่มต้น

อภิปรัชญาสมัยเริ่มต้นของกรีกหรือที่วิลเลียม เอส. สหเคียน ผู้นิพนธ์หนังสือชื่อ
“แนวความคิดของนักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่” เรียกว่า “อภิปรัชญายุคก่อนเดส์คาร์ต” นั้นเอง โดย
ที่ยุคนี้จะย้อนหลังนักฟิสิกส์ สำนักไอโอเนียน ระหว่าง 600 - 528 ก่อนคริสตศักราช และ
นักปรัชญา 3 โบเถาของกรีกยุคก่อนโสคราตีส จากไมเลสตุส ซึ่งเป็นผู้สนใจในการค้นคว้า
ในปัญหาเรื่องสสาร (The problem Matter) นักปรัชญา 3 โบเถาที่กล่าวนี้ก็คือ

- 1) ธาลีส (Thales B.C. 624 - 546)
- 2) อะแนกซิแมนเดอร์ (Anaximander B.C. 610 - 546)
- 3) อะแนกซิมีเนส (Anaximenes B.C. 585 - 528)

1 กิรติ บุญเจือ, แก่นปรัชญากรีก, (โรงพิมพ์วัฒนาพานิช กรุงเทพฯ 2520) หน้า 9

2 Ibid p.121

แนวความคิดทางอภิปรัชญา

นักปรัชญาดังกล่าวข้างต้นสนใจในเรื่องความมีอยู่ (Being) ของวัตถุที่มีอยู่ในโลกและจักรวาลวัตถุ (Cosmic Matter) กล่าวคือความแท้จริงที่สมบูรณ์ หรือความจริงทางอภิปรัชญาที่ทางภววิทยา (Ontology) ถือว่าเป็นสสารที่แท้จริง ดังนั้นคนเหล่านี้จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ริเริ่มในด้านความพยายามทางปรัชญา หรือทางวิทยาศาสตร์ จึงเป็นธรรมชาติอยู่เอง เนื้อหาของการค้นพบ และภาษาที่ท่านเหล่านี้ใช้เป็นสื่อ จึงออกจะโบราณอยู่มาก

ธาเลส (Theles B.C. 624 - 546)

ธาเลสเกิดที่เมืองไมเลตุส ประมาณ 624 ปี ก่อนคริสตกาล เขาเป็นผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญาไมเลตุส และได้รับยกย่องว่าเป็นบิดาปรัชญาตะวันตกโบราณ โดยที่ธาเลสประสบความสำเร็จในการค้นคว้าทางวิชาการทางอภิปรัชญาสำเร็จ ซึ่งเขาไม่เพียงนักอภิปรัชญาเท่านั้น หากยังเป็นรัฐบุรุษ นักคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และวิศวกร อีกด้วย

ธาเลสในฐานะที่เป็นนักดาราศาสตร์ ได้เป็นผู้พยากรณ์ สุริยุปราคา ซึ่งเกิดเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม ปี 585 ก่อนคริสตกาล ซึ่งปีนั้นถือว่าเป็นปีเริ่มต้นของปรัชญาตะวันตก

อภิปรัชญาของธาเลส

ธาเลสได้เริ่มอภิปรัชญาของเขาโดยการตั้งคำถามที่ว่า “อะไรคือปฐมเหตุของโลก?” นักปรัชญาแห่งสำนักไมเลตุสทุกคน ถ้ามองปัญหาเดียวกัน สำหรับธาเลสเองได้มองดูสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัว เช่น สัตว์ คน ต้นไม้ ภูเขา และอื่น ๆ เขาคิดว่า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดมาจากอะไร? แน่ละคงไม่ใช่การเนรมิตของเทพเจ้า โลกที่เราอาศัยอยู่นี้เกิดจากการรวมตัวของธาตุที่ลอยคว้างอยู่ในห้วงอวกาศแล้วมาเป็นโลก เมื่อโลกแตกสลาย สรรพสิ่งก็จะกลับคืนสู่สภาพผงธุลีตามเดิม ผงธุลีนั่นจึงเป็นวัตถุดิบสำหรับรวมเป็นโลกทั้งหมด มันเป็นธาตุดั้งเดิม (The First Element) ของโลกซึ่งจะต้องเป็นสิ่งที่มีอนุภาคเล็กที่สุด จนแบ่งย่อยออกไปอีกไม่ได้แล้ว

ธาเลสถามตัวเองว่า **อะไร คือปฐมธาตุของโลก?**

ผงธุลีที่มันเป็นสภาพอย่างไร?

เมื่อเป็นเช่นนี้ ธาเลสจึงได้ค้นคว้าหาคำตอบ ก็ได้คำตอบว่า

“น้ำ” คือละอองธุลี หรือธาตุดั้งเดิมของโลก เพราะว่าโลกและสรรพสิ่งเกิดมาจากน้ำ และเมื่อแตกสลายก็จะกลับคืนไปสู่สภาพของน้ำ ธาเลสจึงให้เหตุผลว่าน้ำเป็นปฐมธาตุ เพราะน้ำทรงประสิทธิภาพในการแปรรูป เป็นสิ่งอื่น ๆ เช่น

- จับตัวเป็นของแข็งก็ได้ (Solid)
- ละลายตัวเป็นของเหลวก็ได้ (Liquid)
- ระเหยกลายเป็นไอหรือก๊าซก็ได้ (Gas)

ธาเลสบอกว่า เมื่อน้ำระเหยขึ้นไปในอากาศ ความเย็นของน้ำค่อย ๆ แปรสภาพเป็นความร้อน น้ำแปรรูปเป็นไฟ แต่เมื่อน้ำตกลงมาในรูปสายฝนก็แสดงว่าน้ำกำลังแปรรูปเป็นดิน ดังนั้นน้ำจึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่เป็นปฐมธาตุของโลก¹

การที่ธาเลสได้รับยกย่องว่าเป็นนักปรัชญาตะวันตกคนแรก เพราะธาเลสตอบปัญหาเรื่องหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง ด้วยวิธีการคือ

1) ธาเลสตอบปัญหาดังกล่าว ด้วยการคิดหา **เหตุผลอย่างเสรี** ไม่ติดอยู่ในขอบข่ายของขนบธรรมเนียมประเพณีไม่ว่าทางศาสนา หรือนิยายปรัมปรามาแต่โบราณ ซึ่งคนส่วนมากใช้ความคิดติดอยู่ในขอบเขตของสิ่งเหล่านี้ ไม่กล้าใช้ความคิดอย่างเสรีให้นอกเหนือไปจากนั้น และไม่ได้หลักเกณฑ์อะไรใหม่ ๆ ขึ้นมา

2) ธาเลส ได้ตอบปัญหาด้วยการพิจารณาสอบสวนหาเหตุผลจากประสบการณ์ในชีวิตของตนเอง เมื่อได้หลักเกณฑ์ประจักษ์มั่นใจ จึงใช้หลักเกณฑ์ที่ตนประจักษ์นั้น ตอบปัญหาหลักพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง ไม่ได้ปล่อยให้ประสบการณ์ในชีวิตล่วงเลยไป โดยไม่ได้คิดหาเหตุผล

3) ธาเลสได้ตอบปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการสอบสวน สังเกต กำหนดด้วยตนเอง ได้หลักเกณฑ์ที่แน่นอนเป็นขั้น ๆ เป็นวิธีใหม่และถูกต้อง²

ธาเลสไม่มีมรดกข้อเขียนใด ๆ ไว้เลย แต่นักปรัชญารุ่นหลัง ๆ ก็ยังอ้างถึงธาเลสและหลักปรัชญาของธาเลสสืบ ๆ มา บรรดานักปรัชญารุ่นหลัง ๆ อริสโตเติลถือว่า การถือเอาน้ำเป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวงตามทัศนะของธาเลสนั้น เป็นข้อที่สามารถพิสูจน์ได้จากธรรมชาติทั้งหลาย เพราะน้ำมีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย

นอกจากนี้แล้วธาเลสยังถือว่า “น้ำไม่ใช่สิ่งไร้ชีวิต แต่น้ำเป็นสิ่งมีชีวิต” เพราะฉะนั้นธาเลสนอกจากเป็นนักปรัชญาตะวันตกคนแรกแล้ว ยังเป็นคนแรกอีกด้วยที่ถือว่า “วัตถุเป็นสิ่งมีชีวิต” (All matter is alive) ผู้มีทัศนะเช่นนี้ได้นามว่า Hylozoist ผู้เชื่อกฤษฎีว่า วัตถุทั้งปวงเป็นสิ่งมีชีวิต

1 Ibid p.121

2 พระอมรมณี, แนวปรัชญาตะวันตก, (โรงพิมพ์เจริญรัตน์การพิมพ์ 2525) หน้า 31-33

เมื่อธาเลสตั้งทฤษฎีไว้ว่า **วัตถุทั้งหลายสามารถทอนลงได้เป็นหนึ่งเช่นนี้** หลักความคิดของธาเลสจึงมีความสำคัญมาก และเป็นการดีกว่าจะแยกตอบเป็นหลายอย่าง เมื่อใช้เหตุผลสอบสวนประสบการณ์จะได้หลักพื้นฐานของสิ่งทั้งหลายว่า มีเพียงหนึ่งเท่านั้น (Monism) ธาเลสได้สร้างหลักการต่าง ๆ ไว้อีกมาก ทำให้นักคิด และนักวิทยาศาสตร์ในรุ่นหลังจำนวนมาก ได้ค้นคิดสืบมาอีกหลายศตวรรษ

นิยายโบราณของกรีกบางแห่งกล่าวว่าเทพโอซีานุส (Oceanus) เป็นบิดาของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง แต่ธาเลสบอกว่า **“น้ำ”** เป็นหลักการขั้นแรกของสิ่งทั้งปวง น้ำเป็นแบบดั้งเดิมและเป็นจุดหมายปลายทางของสิ่งทั้งหลาย

อริสโตเติลกล่าวว่า บางทีธาเลสจะได้ความคิดเช่นนี้มาจากการเฝ้าสังเกต **“อาการของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีความชื้น และ เมล็ดพืชทุกชนิดก็มีธรรมชาติที่ขึ้นอยู่กับน้ำ และสิ่งที่บ่อเกิดของสิ่งทั้งหลายก็จะต้องมีความชื้นเป็นหลักการขั้นแรก ๆ เสมอไป”**¹

อะแนกซิมานเดอร์ (Anaximander B.C. 610 - 546)

อะแนกซิมานเดอร์ เป็นชาวเมืองไมเลตุส เขาสนใจในวิชาดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และจักรวาลวิทยา เล่ากันว่าอะแนกซิมานเดอร์ได้เคยทำแผนที่โลก และเป็นผู้ที่เผยแพร่ นาฬิกาแดดแก่ชาวกรีก เป็นคนแรก นาฬิกาแดดดังกล่าวนี้ เป็นแบบที่สร้างตั้งให้ได้ฉากกับพื้นราบแนวนอน แสดงถึงผลเวลาที่ดวงอาทิตย์ข้ามเส้นศูนย์สูตร และทำให้กลางวันและกลางคืนมีระยะเวลาเท่ากัน

อภิปรัชญาของอะแนกซิมานเดอร์

ความจริงอะแนกซิมานเดอร์เองก็ค้นหาคำตอบแบบที่ธาเลสเคยตอบเช่นเดียวกัน คือ ปัญหาที่ว่า **“อะไรคือปฐมเหตุของโลก?”** เป็นแต่ที่ว่า อะแนกซิมานเดอร์ไม่เชื่อว่า น้ำ เป็นปฐมธาตุของโลก เพราะเขาถือว่าน้ำมีรูปแบบตายตัว กล่าวคือ มีคุณลักษณะเป็นของเหลว และมีความเย็นเป็นธรรมชาติ เป็นการยากที่จะเห็นตามธาเลสที่ว่า น้ำสามารถแปรรูปเป็นหินหรือเป็นไฟ น้ำคงเป็นไปไม่ได้แน่

ดังนั้น สิ่งที่จะเป็นปฐมธาตุของโลก ควรจะมีความเป็นกลาง คือในตัวเองยังไม่เป็นอะไร ยังไม่เป็นดิน-น้ำ-ลม-ไฟ มันจะยังไม่สังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ปฐมธาตุจึงควรเป็นสารที่ไร้รูป (Formless Material) ที่ไม่มีรูปลักษณะเหมือนสิ่งของใด ๆ ที่คนเรารู้จัก มันเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่มันเป็นสิ่งที่ป็นนิรันดร์ และแผ่ซ่านไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น อะแนก-

¹ จานงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ. (โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2509) หน้า 66

ซิโมนเดออร์ จึงสรุปว่า “ปฐมธาตุ คือ อนันต์” (Infinite) โดยที่อะแนกซิแมนเดออร์บอกว่า “อนันต์” นี้ยังไม่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัวว่าเป็นอย่างไร มันจึงมีศักยภาพที่กลายเป็นอะไรก็ได้ และสรรพสิ่งในโลกล้วนมีแหล่งกำเนิดมาจากอนันต์ จะเห็นได้ว่า อภิปรัชญาของอะแนกซิแมนเดออร์นั้น ลึกซึ้งและมีเหตุผลดีกว่าของธาเลส แต่มีปัญหาว่าอนันต์คืออะไร?

นักวิทยาศาสตร์เคยเชื่อกันว่า อนุภาคหรือส่วนที่เล็กที่สุดของวัตถุ (สสาร) คือปริมาณ หรือ อะตอม ตัดแบ่งออกไปอีกไม่ได้ ดังนั้น ทรรศนะของ นักวิทยาศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษ ที่ 19-20 ก็พบว่า ปริมาณยังตัดแบ่งออกได้อีก ในปริมาณมีส่วนประกอบย่อยอยู่ถึง 3 ส่วน คือ

- โปรตอน หรือประจุไฟฟ้าบวก
- อิเล็กตรอนหรือประจุไฟฟ้าลบ และ
- นิวตรอนหรือประจุไฟฟ้าเป็นกลาง

ดังนั้น ปริมาณเป็นพลังงานหรือประจุไฟฟ้า และอนุภาคที่เล็กที่สุดของสสารวัตถุ จึง เป็นพลังงาน (Energy) ชนิดนี้เอง พลังงานนี้ไม่มีรูปร่าง และไม่ปรากฏแก่สายตาของ คนทั่วไป มันมีอยู่ที่นั่นในฐานะเป็นธาตุเดิมของสรรพสิ่ง พลังงานเป็นปฐมธาตุของโลก และ พลังงานนี้ก็คงจะเป็นอันเดียวกันกับสิ่งที่อะแนกซิแมนเดออร์เรียกว่า “อนันต์” สำหรับคำถาม ที่ว่า “อนันต์คืออะไร?” ผู้เขียนขอตอบว่า “คือพลังงาน”¹

อะแนกซิแมนเดออร์กล่าวว่า ในตอนแรกเริ่มเดิมทีนั้น โลกอยู่ในสภาพที่เป็นของเหลว ความร้อนภายนอกทำให้บางส่วนของของเหลวนั้นระเหยกลายเป็นเมฆ ความร้อนในบรรยากาศ ระดับต่าง ๆ ที่เกิดมาในรูปนั้นได้ก่อให้เกิดเป็นความเคลื่อนไหวของลมขึ้นมา อากาศพพที่มี ชีวิตต่าง ๆ ได้เกิดจากความชื้นดั้งเดิมนั้นมาเป็นขั้น ๆ สัตว์เริ่มแรกที่สุดเป็น ปลา นั้นเอง และเพราะการที่โลกแห้งไปนี้เองจึงทำให้โลกมีรูปร่างแบบต่าง ๆ ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

มนุษย์เราเดิมทีก็คือปลานั้นเอง ในขั้นแรกทีเดียวมนุษย์มิได้เกิดขึ้นมามีรูปร่างดังที่ เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เพราะถ้ามนุษย์เกิดมาในรูปนี้แล้ว มนุษย์ก็ไม่สามารถหาอาหารได้ และ คงจะถูกทำลายให้พินาศไปหมดแล้ว²

1 กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้น (ไทยวัฒนาพานิช, 2518) หน้า 155

2 จอห์น คองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ, (โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2509) หน้า 75

อะแนกซิเมเนส (Anaximenes B.C. 595 - 528)

อะแนกซิเมเนสเป็นศิษย์ของอะแนกซิแมนเดอร์ เกิดที่เมืองไมเลตุสเช่นเดียวกัน และมีความสนใจในเรื่องปฐมธาตุของโลก เหมือนนักปรัชญากรีก 2 คนแรก ปรัชญาของท่านผู้นี้ก็ ได้พัฒนามาจากคำสอนของธาเลสนั่นเอง จะเห็นได้ว่า การเสนอทัศนะทางปรัชญาของอะแนกซิแมนเดอร์นั้นเด่นไปทางกล้า ส่วนปรัชญาของอะแนกซิเมเนสนั้น มีความระมัดระวังมากกว่า และประสบความสำเร็จในด้านมโนคติที่มีจุดหมายปลายทางในอันที่จะยึดมั่นมากกว่า

อภิปรัชญาของอะแนกซิเมเนส

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องปฐมธาตุของโลกนั้น อะแนกซิเมเนสบอกว่า ทั้งน้ำและอนันต์ล้วนแต่ไม่ใช่ปฐมธาตุของโลก เขาจึงเสนอว่า “อากาศ” ต่างหากที่เป็นปฐมธาตุของโลก เพราะอากาศแผ่ขยายออกไปไม่มีที่สิ้นสุด และมีพลังขับเคลื่อนในตัวเอง อากาศจึงเคลื่อนไหวตลอดเวลา และด้วยอนุภาพแห่งการเคลื่อนไหวของอากาศนี้ สรรพสิ่งจึงจะเกิดขึ้น

อะแนกซิเมเนสอธิบายว่า ในเวลาที่อากาศเคลื่อนตัวออกห่างกันและกัน อากาศก็เกิดการขยายตัว (Rarefaction) ปริมาณของอากาศจะเจือจาง หากเจือจางถึงที่สุดอากาศจะกลายเป็นไฟและลูกไฟที่ลอยอยู่บนท้องฟ้าก็กลายเป็นดวงดาว ในทำนองกลับกันถ้าอากาศเคลื่อนเข้ารวมตัวกัน หรือมีการอัดตัวกัน (Condensation) ความเข้มข้นของอากาศมีมาก อุณหภูมิในอากาศจะลดลง อากาศจะมีความเย็นมากขึ้น และแล้วจะจับตัวกันเป็นก้อนเมฆ ถ้ายิ่งอัดตัวควบแน่นยิ่งขึ้น อากาศก็จะกลายเป็นน้ำ และเป็นดิน เป็นหิน ได้ทีเดียว

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างหนึ่งของแข็งของเหลวและก๊าซ ล้วนมีต้นเหตุมาจากอากาศทั้งสิ้น ฉะนั้น อากาศจึงเป็นปฐมธาตุของโลก

ถ้าจะว่าไปแล้ว นักปรัชญาแห่งสำนักไมเลตุส มีความต้อยและเด่นกันคนละอย่าง กล่าวคือ ทฤษฎีของธาเลสที่ว่า “น้ำเป็นปฐมธาตุของโลก” และซวนเชื่อนัก แต่ธาเลสก็เป็นคนที่ตั้งคำถามนี้และกล้าตัดสินใจในความคิดเดียวคือ น้ำเป็นปฐมธาตุของโลก คือกล้าคิดให้เป็นตัวอย่าง ส่วนอะแนกซิแมนเดอร์นั้น เสนอคำตอบที่น่าทึ่งมากขึ้น ว่า “อนันต์” หรือพลังงานเป็นปฐมธาตุ แต่อธิบายอย่างคลุมเครือว่า “อนันต์” กลายเป็นสรรพสิ่งได้อย่างไร

สำหรับคนที่ 3 คืออะแนกซิเมเนส แม้จะอธิบายไว้ค่อนข้างจะชัดเจนว่า อากาศเปลี่ยนแปลงเป็นสรรพสิ่ง ด้วยกระบวนการขยายตัวและอัดตัว ถึงกระนั้น การที่เขาบอกว่า อากาศเป็นปฐมธาตุก็เท่ากับถอยกลับไปเลียนแบบธาเลสผู้เสนอว่าปฐมธาตุมีรูปแบบเป็นน้ำ ต่างกันตรงที่ว่าปฐมธาตุของอะแนกซิเมเนสมีรูปแบบเป็นอากาศ ในประเด็นนี้ อะแนกซิแมนเดอร์ไปไกลกว่า เพราะเขาเสนอว่า ปฐมธาตุไม่มีรูปแบบอยู่ก่อน แต่เป็นสารไร้รูปที่เรียกว่า อนันต์ หรือพลังงาน

อย่างไรก็ตาม จากทฤษฎีของนักปรัชญาชาวไมเลตุสนี้ ทำให้เกิดหลักการขึ้น 4 ประการ อันเป็นหลักการที่นักปรัชญากรีกเป็นผู้คิดขึ้นเป็นครั้งแรก และยังคงเป็นหลักการที่ใช้ได้อยู่ จนกระทั่งทุกวันนี้ หลักการ 4 ประการคือ

1) หลักแห่งความสอดคล้องเป็นอันเดียวกัน (Consistency) เนื้อแท้หรือมูลสาร (Substance) แห่งธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่างนั้น มีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หลักอธิบายของมูลสารที่เป็น 2 อย่าง อย่างหนึ่งเป็นธรรมชาติ อีกอย่างหนึ่งเป็นสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น ไม่มี

2) หลักแห่งความเรียบง่ายไม่ซับซ้อน (Simplicity) คำอธิบายที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน เป็นสิ่งที่พึงประสงค์มากกว่าคำอธิบายที่ซับซ้อน พลังงานอย่างเดียวกันดีกว่าพลังงานหลายอย่างที่แตกต่างกัน

3) หลักแห่งความว่างเปล่านำไปสู่ความว่างเปล่า (ex nihilo nihil fit) ไม่มีอะไรจะเกิดขึ้นจากความว่างเปล่าได้ ในทำนองเดียวกันสิ่งที่เป็นสาระที่แท้จริง จะไม่มีการสูญหาย

4) หลักแห่งการวิวัฒนาการ (Evolution) สิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปเป็นอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งที่สูงซับซ้อนเกิดขึ้นจากการประกอบกันของสิ่งที่เรียบง่าย แม้แต่โลกก็สร้างขึ้นจากมูลสารพื้นฐานบางอย่างที่มีลักษณะสามัญเรียบง่าย การเปลี่ยนแปลงเป็นภาวะที่มีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง

แน่นอนที่ความคิดของบุคคลในสมัยต่อมาได้ขยายหลักการง่าย ๆ เหล่านี้ ได้ต่อเติมเสริมแต่ง และพัฒนาขึ้นเป็นหลักการที่ซับซ้อนขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่นักปรัชญากรีกได้ค้นพบหลักการเหล่านี้ ถือว่าเป็นการวางพื้นฐานให้แก่การแสวงหาความรู้ในทางปรัชญาและวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อไป¹

อะนาซากอรัส (Anaxagoras 500 - 428 ก่อน ค.ศ.)

อะนาซากอรัสเป็นนักปรัชญาชาวเมืองไอโอเนีย (Ionia) ในแคว้นเอเชียไมเนอร์ เขาเกิดเมื่อประมาณ 500 ปีก่อนคริสตศักราช แล้วมาตั้งหลักฐานอยู่ที่กรุงเอเธนส์ อะนาซากอรัสถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ลบล้างศาสนา เพราะเขามีความเห็นที่ดวงอาทิตย์คือหินไฟสีแดง ที่มีขนาดใหญ่กว่าอาณาจักรกรีก และดวงจันทร์คือสิ่งที่มีลักษณะเหมือนโลก มีแสงเป็นแสงสะท้อนจากดวงอาทิตย์ อย่างที่ปโตลาร์ก นักจริยธรรมชาวกรีกกล่าวว่า พวกนักปรัชญาเป็นพวกที่สร้างแต่ความยุ่งยาก พวกนักปรัชญาเป็นผู้ทำลายเทพเจ้า นักปรัชญา เป็นผู้นำเอาพลังอันมีขอบเขต และพลังงานธรรมชาติเข้ามาแทนที่ของเทพเจ้า

1 สกล นิลวรรณ, ปรัชญาเบื้องต้น. (บริษัทพิชการพิมพ์ จำกัด, 2522) หน้า 15

อภิปรายของอะนาซากอร์ส

อะนาซากอร์ส ได้ขยายความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการที่อะแนกซิแมนเดอร์เป็นผู้เริ่มต้นไว้ โดยอะนาซากอร์สได้นำเอาความคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งเข้ามาสู่วงการปรัชญา ความคิดอันนั้นคือความคิด 2 แบบ คือ

1) การเปลี่ยนแปลง (Change) เราจะพบว่าสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิตนั้น มีคุณลักษณะหลายประการที่ไม่สามารถจะทอนลงไปได้อีกแล้ว คุณลักษณะเหล่านี้ได้แก่ สี กลิ่น อุณหภูมิ เป็นต้น ในธรรมชาตินั้นมีการเปลี่ยนแปลงดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการรวมลักษณะพื้นฐานเหล่านี้เข้าด้วยกัน รวมแล้วรวมใหม่อย่างนี้ตลอดเวลา

ในสังคมก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้เหมือนกัน สถาบันสังคมเป็นสิ่งไม่ถาวร การปกครองแบบคณาธิปไตยโดยคนกลุ่มน้อย เปลี่ยนแปลงไปเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยคนกลุ่มใหญ่ ประชาธิปไตยเองก็อยู่ในกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งอื่นต่อไปอีก คงจะต้องมีอะไรสักอย่างหนึ่ง อันเป็นสิ่งที่คอยควบคุมกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงให้ดำเนินอยู่เป็นนิรันดร์นี่เป็นแน่

2) นูส์ (Nous) อะนาซากอร์สมีความเห็นว่า มีสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวกำเนิดพลัง สิ่งนี้เป็นตัวนำเอาความเป็นระเบียบมาสู่จักรวาล มีอำนาจควบคุมความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของสิ่งทั้งหลายในโลก สิ่งที่เป็นตัวกำเนิดพลังนี้ อะนาซากอร์ส เรียกว่า นูส์ (Nous) อันว่านูส์นี้มีลักษณะ

- เป็นตัวเหตุผลซึ่งสามารถล่วงรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ควบคุมทุกอย่าง
- เป็นจิตบริสุทธิ์
- เป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ที่สุด และ แบบบางที่สุด

การแสดงออกของนูส์มีลักษณะเป็นพลังงานทางฟิสิกส์ ก่อให้เกิดเป็นลมหมุนของสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของสิ่งที่มีกายภาพนั้น จากนูส์นี้ ทำให้เกิดมีความเป็นระเบียบ ความสม่ำเสมอ และการวิวัฒนาการของสิ่งทั้งหลายต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

นูส์นี่คืออะไร? เป็นสิ่งที่ตอบยาก นูส์มีอยู่ในมนุษย์มากกว่าสัตว์และพืช นูส์มีอยู่ในสัตว์และพืชมากกว่าสารวัตถุ นูส์มีลักษณะคล้ายกับเป็นตัวผู้ดำเนินการ นูส์เป็นอิสระแยกต่างหากจากสสาร นูส์คล้ายกับสิ่งที่เพลโตเรียกว่า สิ่งขับเคลื่อนปฐมมูล (First Mover) หรือคล้ายกับที่แบร์กซอง (Bergson) เรียกว่าพลังชีวิต (Life Force) นั้นเอง¹

1 สกต นิลวรรณ, ปรัชญาเบื้องต้น, (บริษัทพิชการพิมพ์ จำกัด, 2522) หน้า 16-17

ไพธากอรัส (Pythagoras 582 - 507 ก่อนคริสตกาล)

ไพธากอรัส เป็นนักปรัชญาและนักคณิตศาสตร์ของกรีก ท่านผู้นี้เกิดที่ซาโมสในประเทศกรีก ไพธากอรัส เป็นบุรุษคนแรกๆ ที่เรียกตัวเองว่าเป็นนักปรัชญา (Philosopher) ท่านเป็นศิษย์ของเฟเรไซเคลส (Pherecydes) และคาดกันว่าอาจเป็นศิษย์ของอะแนกซิแมนเดอร์ด้วย ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ ท่านได้ท่องเที่ยวไปอย่างกว้างขวางในกลุ่มประเทศตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอียิปต์ ท่านได้ศึกษารอบรู้เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสตร์ต่าง ๆ ของชาวตะวันออกเป็นอย่างดี

อภิปรัชญาของไพธากอรัส

จำนวนเลขเป็นสิ่งที่ทำให้ไพธากอรัสมีความพิศวงมาก เขามีความเห็นว่าเป็นสิ่งกำหนดคุณภาพ ยกตัวอย่างเช่น น้ำหนักของอนุภาคจะเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติของธาตุต่างๆ เป็นต้น การค้นพบนี้เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความตื่นเต้นอย่างที่สุด ไพธากอรัสประกาศว่า สิ่งทั้งหลายนั้นคือจำนวนเลข จักรวาลคือการประสานกันชนิดที่มีความสมบูรณ์เป็นเลิศ ตัวอย่างของการประสานกันนี้ คือความสัมพันธ์ของจำนวนเลขต่าง ๆ

ไพธากอรัส มีความเชื่อในเรื่อง จิตญาณพิเศษ (Mysticism) เขาถือว่าการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เป็นการฝึกจิตใจที่นำไปสู่การค้นพบสัจธรรมสากลที่มีลักษณะเป็นนามธรรม สัจธรรมที่เป็นนามธรรมนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ในจิตระดับสูง ไม่เหมือนข้อเท็จจริงธรรมดา ฉะนั้น การศึกษาคณิตศาสตร์จึงเป็นการยกระดับจิตใจให้ไปสู่จิตระดับสูงขึ้นไป

เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่า คณิตศาสตร์นั้น ก็บ่อเกิดอันสำคัญของความเชื่อที่ว่า สัจธรรมนั้นเป็นสิ่งที่นิรันดร และเป็นสิ่งที่มีความแน่นอน เช่นเดียวกับความเชื่อที่ว่า มีโลกที่อยู่เหนือธรรมชาติ ที่เราจะสามารถเข้าใจได้อยู่ ฉะนั้น”

ไพธากอรัส แสดงทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่อยู่กึ่งกลางระหว่างพระเจ้ากับสัตว์ มนุษย์เป็นพระเจ้าที่พลัดล่องลงมาจากฐานะของพระเจ้าเช่นนั้นหรือ เมื่อเปรียบเทียบกับพระเจ้า มนุษย์ก็เป็นมนุษย์ อยู่ภายใต้อำนาจของความตายและอำนาจของความบกพร่อง เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์ มนุษย์สามารถที่จะมีอารยธรรมสามารถพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นได้ การพัฒนาจิตใจนี้ อาจทำได้โดยการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ การรับประทานผักเป็นอาหาร และการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย

อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่ไพธากอรัสเป็นนักคณิตศาสตร์ ได้พัฒนาทฤษฎีจำนวนตัวเลขและประมวลความคิดไว้ว่า “จำนวนเลขทั้งหลายเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เป็นพื้นฐานคุณภาพของสิ่งทั้งปวง เกี่ยวข้องกับทุกสิ่งในจักรวาล โลกนี้สร้างมาจากจำนวนตัวเลขซึ่งเป็นนามธรรม” จำนวนตัวเลขจึงเป็นหลักปรัชญาของไพธากอรัส เพราะถือว่า “จำนวนตัวเลขเป็นพื้นฐาน

ของสิ่งทั้งปวง” เช่นเดียวกับที่ธาเลสกล่าวว่า “น้ำเป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง”¹

สถาบันของไพธาโกรัส แสดงทฤษฎีไว้ว่า จักรวาลนี้ ประกอบด้วยสิ่งตรงกันข้าม มีลักษณะขัดแย้งกันเป็นคู่ ๆ ดังนี้ :-

1) จำกัด - ไม่จำกัด	6) ขวา - ซ้าย
2) จำนวนคี่ - จำนวนคู่	7) ชาย - หญิง
3) หนึ่ง - มากหลาย	8) หยุด - เคลื่อนไหว
4) ตรง - คด	9) ดี - ชั่ว
5) สว่าง - มืด	10) เหลี่ยม - กลม

นักคิดสถาบันไพธาโกรัส ได้สร้างทฤษฎีดาราศาสตร์ขึ้น และได้ยืนยันว่า โลกและเทหวัตถุอื่น ๆ ในสุริยจักรวาลนี้ หมุนอยู่รอบ ๆ ดวงไฟใหญ่ ดวงไฟใหญ่นั้นเป็นศูนย์กลางของสิ่งทั้งปวง และได้กล่าวหลักสมภาพระหว่างคนและสัตว์ รวมทั้งการเวียนว่ายตายเกิดของดวงวิญญาณไว้ด้วย

เซโนฟานีส (Xenophanes 570 - 480 ก่อน ค.ศ.)

เซโนฟานีส เป็นชาวโคโลโฟน อันเป็นนครรัฐแห่งหนึ่งในแคว้นไอโอเนีย จึงน่าจะได้เรียนรู้ปรัชญาจากสำนักไมเลตุส และต่อมาได้ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองเอเลียหรือเวเลีย ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกของอิตาลี ณ ที่นี้เอง เซโนฟานีสได้ตั้งโรงเรียนสอนวิชาปรัชญาขึ้น และให้ชื่อว่า “สำนักอีเลียติก” (Eleatic School) เขาได้ชื่อว่าเป็น นักเทววิทยาคณแรกของกรีก²

อภิปรัชญาของเซโนฟานีส

เซโนฟานีส เป็นผู้วิจารณ์ความเชื่อถืออย่างแพร่หลายในสมัยนั้น คือในเรื่องเกี่ยวกับลัทธิศกเทพนิยม หรือการนับถือเทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) และการอ้างถึงคุณลักษณะพระผู้เป็นเจ้าโดยถือเอามนุษย์เป็นหลัก (Anthropomorphism)

นอกจากนี้ยังได้ประกาศว่า พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้มีความเป็นเอกภาพ, ความเป็นนิรันดร, ความไม่เปลี่ยนแปลง, ความเป็นเลิศ และมีดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ โดยเซโนฟานีสกล่าวว่า “จักรวาลคือพระผู้เป็นเจ้าและพระผู้เป็นเจ้าคือจักรวาล” และเขาได้กล่าวต่อไปว่า God is the One and the One is God หมายความว่า พระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่เพียงพระองค์เดียว และผู้เป็นใหญ่เพียงพระองค์เดียวนั้นคือพระผู้เป็นเจ้า

1 พระอมรมณี, แนวปรัชญาตะวันตก, (โรงพิมพ์เจริญรัตนการพิมพ์, 2515) หน้า 38-39

2 จานงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ, (โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2509) หน้า 102-4-5

เรื่องที่เซโนฟานีสสนใจศึกษาหาเหตุผลคือ

- พระผู้เป็นเจ้า
- โลก และ
- ความรู้

พระเจ้า

เซโนฟานีสยืนยันว่า มีพระผู้เป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียวที่ทรงความยิ่งใหญ่ที่สุด พระผู้เป็นเจ้าไม่เหมือนกับสิ่งที่จะต้องดับสูญทั้งหลายทั้งด้านรูปร่างและความคิด - พระองค์ทรงมีทิพยวิญญูญาณสามารถมองเห็น, หยั่งรู้ และได้ยินทุก ๆ สิ่ง พระเจ้าสถิต ณ ที่แห่งเดียวปราศจากการเคลื่อนย้าย **มนุษย์มักจะพากันคิดว่า พระผู้เป็นเจ้าถูกทำให้เกิดขึ้นได้ ต้องมีเครื่องนุ่งห่ม มีเสียง มีร่างกาย เหมือนมนุษย์ทั้งหลาย** ถ้าดังนั้นแล้ว เทพเจ้าของพวกเอธิโอเปียก็ต้องมีลักษณะเหมือนมนุษย์ คือผิวคล้ำ จมูกแบน เทพเจ้าของพวกเชรช ก็มีจะมีผมอันงดงาม มีนัยน์ตาสีฟ้า ถ้าเป็นดังนั้นแล้ว ปราชญ์โฮเมอร์ และ เฮสิออด ก็ควรจะรวมเอาเทพเจ้าทั้งหลายเข้าไว้ในความชั่ว ความน่าละอาย ความหลอกลวง ตลอดจนความทุจริต เหมือน ๆ กับมวลมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ถ้าพวกวัว - สิงห์โต และม้า สามารถสร้างจิตนาการของมันได้ มันคงจะวาดภาพเทพเจ้าทั้งหลายให้มีรูปร่าง หน้าตา เหมือนตัวของมันแต่ละตัวเป็นแน่

เซโนฟานีสกล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดมาจากดิน และเมื่อสิ่งเหล่านี้ถึงกาลดับสูญก็จะกลับกลายเป็นดิน

เรื่องโลก

เซโนฟานีสกล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากแผ่นดิน และเมื่อสิ่งเหล่านี้ถึงกาลดับสูญก็จะกลับกลายเป็นดินดั้งเดิม - มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาจากดินและน้ำ - ทะเล เป็นต้นเหตุให้เกิดน้ำ ณ ที่ทำเหยียบบอญี่นี้เป็นที่สุดของแผ่นดิน ต่อจากแผ่นดินก็คืออากาศ แต่ภายใต้แผ่นดิน และอากาศ ก็จะเป็นฐานที่ปราศจากที่สิ้นสุด รุ่ง ซึ่งมนุษย์เรียกว่า Iris ก็คือเมฆที่มีสีต่าง ๆ กัน คือ สีม่วง - แดง และเหลืองนั่นเอง

เรื่องความรู้

เซโนฟานีสกล่าวว่า - ไม่มีมนุษย์ที่รู้แล้ว หรือแม้แต่เพียงจะรู้อย่างแน่นอน ในเรื่องที่เขาได้พูดเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า หรือเกี่ยวกับสรรพสิ่งทั้งหลาย เพราะสิ่งที่เขาพูดหรือกล่าวนั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่แล้วตลอดกาล หากแต่มนุษย์ยังไม่รู้จักเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม นักปรัชญาสำนักอีเลียดิก ได้นำแนวความคิดของนักปรัชญาชั้นนำจากอีเลียดิกมาเป็นแบบฉบับ คือ

- เซโนฟานีส ผู้คร่ำครวญในเทววิทยา
- พอร์มินิเดส ผู้คร่ำครวญในด้านอภิปรัชญา
- เซโน ผู้สนใจในวิชาวิธี และ
- เมลซัส ผู้สนใจในหลักการแห่งสภาวะที่ไร้ขอบเขต

เซโนฟานีส เป็นนักวิจารณ์ทฤษฎีมนุษย์ลักษณะนิยม (Anthropomorphism) เขาเป็นผู้คัดค้านทฤษฎีเกี่ยวกับเทวนิยมเป็นกรณีพิเศษ และสนใจในแนวความคิดใหม่ คือลัทธิเอกเทวนิยม (Monotheism) ที่เข้ามาในวงการปรัชญา

ความเป็นหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้านั้น เขาได้แง่สรุปจากความผิดแผกแตกต่างกันของธรรมชาติที่ทำหน้าที่ประสานกันอย่างกลมกลืน ยิ่งกว่านั้นเขากล่าวว่า สภาวะอันปรากฏอยู่ของโลกอันไร้ขอบ เขต และที่เป็นนิรันดร์นี้ก็อันหนึ่งอันเดียวกันกับพระผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็นสัพพัตถเทวนิยม (God - Pan Theism)¹

เฮราคลิตัส (Heraclitus 540-470 ก่อน ค.ศ.)

เฮราคลิตัส เป็นชาวเอเฟซุส อันเป็นนครรัฐหนึ่งในแคว้นไอโอเนีย จึงเชื่อได้ว่า ได้เรียนปรัชญาจากสำนักไมเลตุสมาก่อน

อภิปรัชญาของเฮราคลิตัส

เฮราคลิตัส มีทฤษฎีขัดแย้งกับแนวความคิดของกลุ่มอีเลียดิก ที่ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงหาไม่มี” (All is one. Change is not-existent) โดยที่เฮราคลิตัส ได้ตอบว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงไป ไม่มีอะไรคงที่อยู่ได้ สรรพสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง ในด้านวิวัฒนาการ เสมือนหนึ่งว่า น้ำในแม่น้ำไหลเอื่อยลงสู่ท้องทะเลอย่างไม่หยุดยั้งใด ความจริงทั้งมวลก็ฉนั้นเหมือนกัน”

เฮราคลิตัส เป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีอนิจจัง (Changing) จนได้นามว่า “เจ้าแห่งจักรวาล” (Lord of the Universe) เขายืนยันว่า ไม่มีอะไรจะคงอยู่ในสภาพเดียวแม้ครู่เดียว หรือยามเดียว ได้ นอกเสียจากความเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ จลนภาพ (Motion) เป็นฐานของสิ่งทั้งปวง ความจริงเป็นกระบวนการ ดังนั้น จึงไม่มีสภาวะคงที่ (Being) มีแต่ความเปลี่ยนแปลง (Becoming) เท่านั้น ที่ควรจะเรียกได้ว่า เป็นความจริงขั้นสมบูรณ์ หรือความจริงทางอภิปรัชญา

1 William S. Sahakian & Moble Sahakian; *Ideas of the Great Philosophers* p. 171

2 Ibid. p.p. 122-123

เฮราโคลิตัส แสดงทฤษฎีว่า ธรรมชาติของไฟ จะให้ตัวอย่างในด้านความเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะว่า ไฟนั้น ให้ชีวิต ให้พลังงาน ไม่คงสภาพ คือมีแต่ความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น เฮราโคลิตัสจึงพูดว่า “ไฟต้องเป็นแก่นของสิ่งทั้งปวง” (Fire must be the essence Of all things)*

ในที่สุดการขัดแย้งระหว่างทฤษฎีบทตั้ง (Thesis) ของฝ่ายอัสเลียติกที่ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีความเปลี่ยนแปลง” และทฤษฎีบทแย้งของฝ่ายเฮราโคลิตัส ที่ว่า “สรรพสิ่งย่อมมีแต่ความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง” แล้วก็จะได้รับการประนีประนอมด้วยทฤษฎีสังเคราะห์ (Synthesis) ของนักปรัชญาฝ่ายพหุนิยม* (the pluralists) ที่ให้ข้อประนีประนอมว่า “สถานะที่มีอยู่เป็นทั้งความเป็นอันเดียวกัน และความเปลี่ยนแปลงไป”¹

เฮราโคลิตัสกล่าวว่า “บุคคลไม่สามารถกระโดดลงไปในกระแสน้ำอันเดียวกันได้ถึง 2 ครั้ง”²

อภิปรัชญาของพาร์มินิเดส (มีชีวิตอยู่ในราว ศตวรรษที่ 5 ก่อน ค.ศ.)

พาร์มินิเดส เป็นผู้พัฒนาความคิดเกี่ยวกับ ภาวะ (Being) ซึ่งขัดแย้งกับความเปลี่ยนแปลง (Becoming) ของเฮราโคลิตัส เขาเป็นคนแรกที่เรียกสัจภาวะว่า มีเพียงหน่วยเดียว เป็นนิรันดร์ ไม่มีมากมายหลายหลาก และการเปลี่ยนแปลงเป็นเพียงมายาหรือภาพลวงตาเท่านั้น

---

1 Ibid p.123

2 อมร โสภณวิเศษฐวงศ์, เรื่องเดิม หน้า 39

* Fire must be the essence of all things

* นักปรัชญาพหุนิยม, เอมพิโดเคลส - อนาซาโกรัส - ลูซิปปัส และเดโมคริตัส นักปรัชญากลุ่มนี้ ถือว่าสัจภาวะ คือความจริงที่สิ้นสุด ไม่ใช่มีเพียงสิ่งเดียว แต่มีหลายอย่าง ถ้าเป็นฝ่ายจิตนิยม ก็จะทำให้ สัจภาวะที่เป็นจิต หรือนามธรรมนั้น เช่น พระผู้เป็นเจ้ามีหลายองค์ วิญญาณสากล - วิญญาณมนุษย์ ฝ่ายที่ถือว่า สสารเป็นสัจภาวะก็ถือว่า สสารหรือปริมาณมีมากมาย นับจำนวนไม่ถ้วน เป็นต้น

มีข้อโต้แย้งกันอยู่ว่า สิ่งที่เป็นจริงขั้นสูงสุดนั้น มีลักษณะเป็น นิจจัง หรือ อนิจจัง กันแน่? ในข้อนี้พาร์มินิเดสให้เหตุผลว่า “สิ่งที่เป็นจริงขั้นสูงสุด ต้องมีลักษณะเป็นนิจจัง” หมายความว่า มีความแน่นอน มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะ สิ่งที่ยอมรับกันว่า เป็นความจริงขั้นสูงสุด จำต้องมีลักษณะอย่างนี้

พาร์มินิเดส ได้แสดงทัศนะว่า โดยทั่วไป ความจริงขั้นสูงสุด ที่เรียกว่าสัจภาวะขั้นอุดม กับ ความคิดเห็นของคนทั่วไป มีความแตกต่างกัน คือ ไม่ตรงกัน แต่ความคิดที่ถูกต้องแน่นอนทำให้เกิดความรู้สึกว่าสัจภาวะสูงสุด เป็นนิจจัง ดังนั้น ความคิดเช่นนั้นต้องตรงกับสัจภาวะสูงสุด และต้องเป็นความคิดสูงสุดด้วย คือ **ความคิดอันอุดมตรงกับสัจภาวะอันอุดม** ถ้าความคิดไม่ตรงกับสัจภาวะแล้วคนเราจะเข้าถึงสัจภาวะนั้นด้วยพลังความคิด หรือ พลังจิตไม่ได้ แต่เพราะมนุษย์เข้าถึงสัจภาวะด้วยพลังจิตได้ เพราะฉะนั้น “**ความคิดกับความจริงหรือความคิดกับสัจภาวะ จึงต้องเป็นอันเดียวกัน มีการลงตัวกัน**” ทัศนะดังกล่าวนี้ จัดว่าเป็นพื้นฐานมโนคตินิยม (Idealism)

พาร์มินิเดส ได้พัฒนาความคิดที่ว่าด้วยความจริง อันเป็นสภาวะที่มีอยู่ (Being) ทางภววิทยา โดยเขาถือว่า ความคิด (Thought) กับความมีอยู่ (Being) เป็นอันเดียวกัน กล่าวคือ ทั้งความคิดและความมีอยู่แต่ละอย่างสลับเปลี่ยนกันได้ เมื่อพิจารณาตามแนวตรรกวิทยาก็จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ไม่สามารถคิดได้ ก็ไม่สามารถมีอยู่ได้ จึงแสดงว่า ความคิดเป็นรากฐานของความมีอยู่ ในขณะเดียวกัน ความมีอยู่ (Existence) หรือ สภาวะ (Being) ก็เป็นที่มาของความคิด และเป็นความคิดรูปแบบหรือหลักของสภาวะด้วย

อภิปรัชญาของ เซโน แห่งอีเลีย (Zeno of Elea BC.490-430)

เซโน เป็นศิษย์ของพาร์มินิเดส ได้พยายามหาเหตุผล มายืนยันหลักการของอาจารย์ ในทฤษฎีเรื่องความไม่เปลี่ยนแปลง โดยยกอุทาหรณ์ในเรื่องภาวะที่เป็นไปไม่ได้ของการเคลื่อนไหวขึ้นมาอ้าง เขากล่าวว่าลูกธนูที่กำลังวิ่งอยู่นั้น ถ้ามันกำลังเคลื่อนไปจริงแล้ว เราก็ไม่สามารถคว้าจับมันได้ ณ จุดใดจุดหนึ่งเป็นแน่ แต่การที่เราคว้าจับมันได้นั้น แสดงว่า ลูกธนู ณ จุดที่เราคว้าจับได้นั้น ไม่ได้เคลื่อนไหวแต่อย่างใด ใช่หรือไม่?

ในปัจจุบัน นักปรัชญาคนสำคัญยอมรับทฤษฎีที่ว่า “การเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ใช่สภาวะที่แท้จริง” เช่น แบรดลีย์ (Bradley) นักปรัชญาชาวอังกฤษกล่าวว่า “**ความเจริญและความเสื่อมนั้น จะเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับภาวะอันสมบูรณ์**” และ “**สิ่งที่มีภาวะอันสมบูรณ์นั้นย่อมไม่มีประวัติความเป็นมาของมัน**”

---

1 พระอมรพันธุ์, เรื่องเดิม หน้า 46

เฮเกิล (Hegel) นักปรัชญาชาวเยอรมันก็กล่าวว่า “สิ่งที่เป็นความดี สิ่งที่เป็นเหตุผล นั้น เป็นสิ่งที่มีภาวะแห่งความบริบูรณ์พร้อม สิ่งที่เราจำเป็นต้องกระทำนั้นคือการกำจัดความเข้าใจผิดที่ว่า มันยังไม่มีภาวะแห่งความบริบูรณ์พร้อม นั้น”²

อภิปรัชญาของเอมพิโดเคลส (Empedocles B.C. 495-435)

นักปรัชญากลุ่มนี้ เป็นผู้มีทัศนะเป็นกลาง หรือประนีประนอมระหว่างปรัชญาของเฮราคลิตัส ที่ถือว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีความเปลี่ยนแปลง” กับปรัชญาแห่งสำนักอัสติติก ที่ว่า “ทุกสิ่งไม่มีความเปลี่ยนแปลง, ทุกสิ่งทุกอย่างคงที่” นักปรัชญากลุ่มเอมพิโดเคลส บอกว่า “ไม่มีความเปลี่ยนแปลงสมบูรณ์ มีเฉพาะความเปลี่ยนแปลงสัมพัทธ์”

นักปรัชญากลุ่มนี้มี 2 คน คือ เอมพิโดเคลส และ อะแนกซาโกรัส (สำหรับอะแนกซาโกรัส ได้กล่าวไว้แล้ว)

ในฐานะที่เป็นนักปรัชญาฝ่ายพหุนิยม เอมพิโดเคลส ถือว่า ธาตุ 4 คือ ดิน-น้ำ-ลม-ไฟ เป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง และแยกออกจากกันไม่ได้

ไม่มีอะไรเกิดขึ้นใหม่จริงๆ และไม่มีอะไรอีกเหมือนกันที่ถูกทำลายให้หมดไปอย่างสิ้นเชิง ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัด ๆ ก็เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในทางที่ธาตุต่าง ๆ ได้ถูกผสมขึ้น แล้วธาตุต่าง ๆ ก็นำมารวมกัน หรือแยกออกจากกันด้วยตัวแทน 2 อย่าง คือ ความรักและความเกลียด ซึ่งเขาถือว่าทั้งความรักและความเกลียดนี้เป็นเรื่องทางกายภาพ ความเกลียดเป็นตัวการที่แยกธาตุต่าง ๆ ออกจากกัน ความรักทำให้ธาตุเหล่านี้รวมตัวเข้าด้วยกัน

อภิปรัชญาของเดโมไครตัส (Democritus 460-360 ก่อน ค.ศ.) และ

ลูซิปปัส (Leucippus ประมาณ 450 ก่อน ค.ศ.)

นักปรัชญาทั้งสองนี้เป็นกรีกพวกแรกที่แสดงมติออกมาในด้านปรมาณุนิยม (The Atomists) หรือทางปรัชญาเรียกว่า นักปรัชญาผู้ถือทฤษฎีเรื่อง “พหุนิยมฝ่ายสสารนิยม” (Materialistic Pluralism) ทั้งสองมีทัศนะว่า สิ่งทั้งหลายนั้นสามารถทอนลงจนถึงที่สุด เป็นอนุภาคที่เล็กที่สุด มีลักษณะต่าง ๆ กัน เรียกว่า อะตอม (Atoms) หรือปรมาณูภาค

ปรมาณูภาคนี้ เป็นสิ่งที่ไม่อาจสัมผัสได้ เดโมไครตัส กล่าวว่า “มีอยู่ก็แต่ปรมาณูภาคและความว่างเปล่าเท่านั้น” ปรากฏการณ์ของสิ่งทั้งหลายที่สร้างขึ้นจากปรมาณูภาคมีลักษณะต่าง ๆ กัน นั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นทีหลัง เป็นคุณลักษณะชั้นรอง ปรากฏการณ์เช่นนั้นเป็นผลจากการประกอบขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ของปรมาณูแบบต่าง ๆ เพราะอัตราที่ตกลงมาแตกต่างกัน ปุ่มปมของปรมาณูภาคที่แตกต่างกันทำให้มันเกาะกลุ่มกันได้ โดยการปะทะกันโดยบังเอิญ

2 สกส นิลวรรณ, เรื่องเดิม หน้า 21

และการหมั่นของมันเอง ซึ่งอาจกล่าวได้อย่างหนึ่งว่า อำนาจบังคับแบบเครื่องจักรทำให้เกิดมีสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายขึ้นในโลก

ลูซิปัส กล่าวว่า “ไม่มีอะไรเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างมีกฎเกณฑ์ เป็นอำนาจบังคับที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้”¹

มนุษย์ประกอบด้วยปรมาณูและมีวิญญาณที่ประกอบด้วยปรมาณู ปรมาณูวิญญาณที่ละเอียดที่สุด กลมที่สุด และเบาที่สุดกระจัดกระจายอยู่ทั่วร่างกาย ทำให้ร่างกายเคลื่อนที่ได้ เมื่อมนุษย์ตาย ปรมาณูวิญญาณก็กระจัดกระจายไป²

อภิปรัชญากรุ่มโซฟิสต์ (ประมาณ 500 ปี ก่อน ค.ศ.)

พวกกรีกเป็นพวกแรกที่น่าสนใจในการศึกษาเรื่องสภาวะที่แท้จริงของสิ่งทั้งปวง ดังที่เราได้ทราบแล้วจากบทก่อน ๆ นอกจากนี้ พวกกรีกยังสนใจศึกษาเรื่องราวของชีวิตปัญหาของ ความถูก ความผิด และลักษณะของการเมืองด้วย เราจะเห็นได้ว่า การศึกษาเรื่องทั้งหมดของกรีก เป็นลักษณะของการใช้เหตุผลไปในเรื่องที่อยู่นอกขอบเขตของสสารวัตถุ การใช้เหตุผลนี้เป็นลักษณะเฉพาะของพวกกรีก

เราจะไม่พบการใช้เหตุผลเช่นนี้ในปรัชญาแบบ กาดคะเนของอินเดีย

- ปรัชญาแบบจิตวิญญาณอันเร้นลับของลัทธิเต๋า
- ปรัชญาแห่งการดำรงชีวิตแบบสุภาพชนในลัทธิขงจื๊อของจีน

พวกกรีกมีความเชื่อว่า เหตุผล (Reason) นั้นเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ทุกคน เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่คุณลักษณะเฉพาะของนักปรัชญาแต่พวกเดียว หากแต่เป็นคุณลักษณะของสามัญชนทุกคน การคิดเป็นคุณลักษณะของทุกคน เปโลโต กล่าวถึงบุคคลผู้หลงใหลในการแสวงหาสัจจะเพื่อสัจจะว่า เป็น “บุคคลผู้หลงใหล และคลั่งไคล้เกี่ยวกับการแสวงหาความรู้” อันเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ค่อยจะได้พบเห็นในโลกนี้มากนัก

การแสวงหาสัจจะนั้น แสดงรูปลักษณะต่าง ๆ ออกเป็น :-

1) การวิเคราะห์อย่างวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของตนและของคนอื่น พวกกรีกมีความตั้งใจที่จะพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบ แยกแยะทุกสิ่งทุกอย่าง โดยใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือวิเคราะห์

2) การใคร่ครวญพิจารณาข้อโต้แย้งไปจนทะลุปรุโปร่งถึงที่สุด เราคงจะจำภาพเขียนในสมัยปัจจุบัน เป็นภาพที่แสดงรูปของโสกราตีส นั่งขบคิด พิจารณาปัญหาทางปรัชญา

1 สมร นิลวรรณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 20

2 อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, เรื่องเดิม หน้า 43

เขาจะไม่ยอมเลิก คิดจนกว่าจะคิดได้สำเร็จลุล่วงตลอดเวลา ตั้งแต่เข้าจนบ้าย เป็นบุคคลผู้
ไม่สนใจสิ่งอื่นใดเลยนอกจากสัจจะเท่านั้น¹

ทัศนะของกลุ่มโซฟิสต์

โซฟิสต์เป็นนักปรัชญาพวกแรกที่หันมาสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ ซึ่งอยู่ใน
ในระบอบศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกักราช สิ่งที่นักปรัชญากลุ่มนี้สนใจก็มี รัฐศาสตร์ ศิลปะ
ศาสนา และจริยธรรม นักปรัชญาที่สำคัญของสำนักนี้ที่จะนำมากล่าวในที่นี้ 2 คน คือ

- 1) โปรตาโกอรัส (Protagoras 481-411 ก่อน ค.ศ.) และ
- 2) กอร์เกียส (Gorgias ศตวรรษที่ 5 ก่อน ค.ศ.)

พวกโซฟิสต์คิดว่า ความจริงที่แน่นอน ตายตัว ไม่มีในโลกนี้ เจ้าทฤษฎีทั้งหลายต่าง
ก็มีเหตุผลในการเสนอความคิดของตน แม้ทฤษฎีจะแย้งกันแต่ก็น่าเชื่อทั้งนั้น โซฟิสต์จึงคิดว่า
ความจริงที่ตายตัว คงไม่มีหรือมีก็คงรู้จักไม่ได้ ความจริงเป็นเรื่องส่วนบุคคล ใครเห็นอะไร
เป็นอย่างไร ก็จริงสำหรับคนนั้น ในเวลานั้น ไม่มีความแตกต่าง ระหว่างสภาพที่ปรากฏ และ
สภาพที่เป็นจริง ความจริงก็คือสิ่งที่เราได้รับจาก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ปรากฏอย่างไร ก็จริง
อย่างนั้น

ดังนั้น โปรตาโกอรัส จึงกล่าวว่า

“Man is the measure of all things”

“คนเป็นผู้วัดทุกสิ่ง”

คน ในที่นี้ หมายถึงคนแต่ละคน กล่าวคือคนไหนเห็นอะไร ก็จริงสำหรับคนนั้น ความจริง
มีลักษณะสัมพัทธ์ (Relative) หรือ อัจฉริยะ (Subjective)

ในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณธรรมก็เช่นเดียวกัน ชาวเอเธนส์ส่วนใหญ่ในสมัยนั้น เป็นพวก
หัวเก่า ยังยึดมั่นในจารีต ธรรมเนียม ศาสนา และคุณธรรมของบรรพบุรุษ คิดว่าสิ่งเหล่านี้
ของเอเธนส์ดีที่สุดแล้ว แต่สมัยดังกล่าว เอเธนส์กำลังรุ่งเรือง มีการติดต่อค้าขายกับชาว
โพ้นทะเล ได้เห็นความเป็นอยู่ วิถีวัฒนธรรม และค่าแห่งชีวิตที่ชาวต่างชาติยึดถือ ทั้ง ๆ ที่สิ่ง
เหล่านี้แตกต่างกับของเอเธนส์อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ แต่ชาวต่างถิ่นเหล่านี้ก็ยังถือว่า ของ
เขาเหมาะสมและดีแล้ว ถ้าเช่นนั้นอะไรเล่าคือความดีอันแท้จริง นี่คือปัญหาที่พวกโซฟิสต์
สงสัย ดีชั่ว มีตายตัวแน่หรือ? ค่านิยม (Value) ของชาวเอเธนส์เท่านั้นหรือที่ถูกต้องที่สุด
ถ้าถูกต้องที่สุด ทำไมคนอื่นจึงไม่เห็นด้วย

---

1 สกล นิลวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 24

2 Richard H. Popkin op.cit. P.174

ก็เช่นเดียวกันกับเรื่องความจริง โซฟิสต์เห็นว่า คุณธรรมเป็นอัตนัย และมีลักษณะสัมพัทธ์ ดี ชั่ว ผิด ถูก เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ ทักษะของพวกโซฟิสต์ เป็นเอกัตตวาทะ (Individualism) นี่เป็นของธรรมดา เพราะลักษณะ อัตนัย-ลักษณะสัมพัทธ์ และเอกัตตวาทะ ต้องไปด้วยกันเสมอ ตัวบุคคล บุคคลแต่ละคนเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ไม่มีความเป็นจริงอันเป็นปรนัย (Objectivism) ที่มนุษย์แสวงหา ไม่มีคุณธรรมที่เป็นกลางที่จะให้คนส่วนรวมยึดถือ

การยึดมั่นในคุณธรรมกลางได้กลายเป็นการยึดมั่นในคุณธรรมส่วนตัว ธรรมะคือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเรา ความดีคือความสำเร็จในการแข่งขัน ทราซิมากุส กล่าวว่า “ผู้ทรงธรรมยอมแพ้ผู้ไร้ธรรมเสมอ” ชีวิตที่ประเสริฐมิใช่ชีวิตที่ตั้งอยู่ในสัจย์ และรักษาธรรมอย่างที่คุณรุ่นก่อนยึดถือ แต่เป็นชีวิตที่ “ประสบความสำเร็จ” คือชีวิตที่อุดมไปด้วยอำนาจ เกียรติ และความมั่งคั่ง

โซฟิสต์สอนว่า “ถูก” คือสิ่งที่พาเราไปสู่ความสำเร็จ “ผิด” คือสิ่งที่ป่วนอุปสรรค ความยุติธรรมคือสิ่งที่ทำให้เราพอใจ สุข และทุกข์เท่านั้นที่เป็นจริง ดี ชั่ว งามไม่

คนที่น่าสรรเสริญมิใช่คนที่มีธรรมยึดมั่นในหลักการที่ประเสริฐ หากแต่เป็นคนที่รู้จักหลบหลีก แปรไปตามประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นชนิดที่เรียกว่า Practical ไม่อยู่กับร่องกับรอย เป็นนักฉวยโอกาส กระทำการใด ๆ ที่จะให้ได้มาซึ่งตำแหน่งชีวิต คือ เกียรติ อำนาจ และความมั่งคั่ง

กอร์เกียส ได้กล่าวไว้ว่า “สัจธรรมนั้นไม่มี ถ้าสัจธรรมมีอยู่จริง ก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถรู้ได้ ถ้าสามารถรู้ได้ ก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจสื่อความหมายได้”

(Nothing exists, and if it did no one could know it, and if they know it they could not communicate it)²

ในเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าเป็นเจ้า โปรตาโกรัส ให้ความเห็นว่า “ข้าพเจ้าไม่ทราบวาทะเจ้ามีอยู่จริงหรือไม่ สภาวะอันลึกลับของเทพเจ้า ประกอบกับอายุขัยอันสั้นของมนุษย์นั้น เป็นอุปสรรคทำให้เราไม่สามารถจะทราบเรื่องราวของเทพเจ้าทั้งหลายได้”

โสกราตีส (Socrates 470-399 ก่อนคริสตศักราช)

แนวอภิปรัชญาของโสกราตีส เรารู้ได้จากผลงานของเพลโต ผู้เป็นศิษย์ เพราะโสกราตีสไม่ได้เขียนอะไรไว้เลย (ตำราบางเล่มว่าโสกราตีสไม่ได้เรียนหนังสืออะไรเลย)

1 วิทย์ วิศยเวทย์, ปรัชญา, (พระนคร, ไทยวัฒนาพานิช, 2514) หน้า 30

2 Richard H. Popkin op.cit. p.144

คำสอนของโซพิสต์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความนิยมของคนทั่วไปในสมัยนั้น ทศนะของโซพิสต์เป็นเพียงภาพสะท้อนความเป็นไปในสังคมเอเธนส์สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อ ฉะนั้นสำหรับโซพิสต์ในเรื่องจริยธรรม สิ่งที่เป็นอยู่ก็คือสิ่งที่ควรเป็นฉันใด ในเรื่องอภิปรัชญา สิ่งปรากฏก็คือสิ่งที่จริง ฉันนั้น

นี่คือความสับสนอลหม่านทั้งในทางปัญญา และทางจริยธรรมที่เกิดขึ้น โสคราตีสเห็นว่า จะปล่อยให้การดำเนินอย่างนี้ต่อไปไม่ได้ เพราะจะเป็นภัยต่อรากฐานของรัฐ และวัฒนธรรม มูลเหตุที่ก่อให้เกิดความปั่นป่วนก็คือความสงสัย ชาวเอเธนส์ไม่รู้ว่าจะเชื่ออะไรที่ถูกก็กลายเป็นผิด ที่ผิดก็กลายเป็นถูก ความเห็นในเรื่องต่างๆ ก็ขัดแย้งกันไป ไม่เป็นที่ยุติได้ จึงก่อให้เกิดเอกัตวาทะ คือตนนี้แหละถูก

โสคราตีสพยายามเรียกร้องให้มนุษย์หันเข้าสู่ความจริง เพราะเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่า "ปัญญา" คืออำนาจ ย่อมพามนุษย์เข้าสู่สัจจะได้ แม้ขณะนี้เรายังไม่ทราบว่าจะอะไรแน่ที่เป็นจริงก็ตาม ก็มีได้หมายความว่าความจริงมิได้มีอยู่ เพียงแต่ว่า เขายังไม่ถึงเท่านั้น โสคราตีสเองก็ได้ตั้งใจจะสร้างระบบปรัชญาอะไรขึ้นอีก เพียงแต่ปรารถนาจะปลุกให้มนุษย์ตื่นจากอวิชชา เพื่อศึกษาค้นคว้าหาความหมายแห่งชีวิต และสืบสาวหาสิ่งอันเป็นสัจธรรมและคุณธรรม เพื่อที่จะได้ยึดถือเป็นหลักในการดำรงชีวิตต่อไป

ไม่มีอะไร มีค่ามากกว่าวิชา (Knowledge) เพราะวิชาพาไปสู่โลกแห่งความจริง ความจริงของโสคราตีส จึงมีลักษณะเป็นสมบูรณาญาคุณธรรมย่อมเป็นจริงตายตัว ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด

ในบทสนทนาเรื่อง ยูโทรโพร โสคราตีสชี้ให้เห็นว่า ที่สิ่งๆ หนึ่งบริสุทธิ์ มิใช่เพราะเทพรัก แต่ที่เทพรักก็เพราะสิ่งนั้นบริสุทธิ์ หมายความว่า ความบริสุทธิ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมเป็นคุณลักษณะที่อยู่ในตัวของสิ่งนั่นเอง ส่วนที่เทพจะรักหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะแม้เทพจะเกลียดสิ่งนั้นก็ยังมีบริสุทธิ์อยู่ดี

เขาแย้งทฤษฎีที่ว่า "คนเป็นผู้วัดทุกสิ่ง" โดยกล่าวว่า "คนมิใช่เครื่องวัดทุกสิ่ง" สิ่งที่ทำให้ความสุขแก่เรา ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และสิ่งที่ให้ความทุกข์ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเลวเสมอไป ร่างกายและความพอใจของร่างกาย มิใช่เครื่องวัดความจริง และความดี ความเป็นสิ่งแตกดับ มันจะวัดความจริงอันเป็นนิรันดรได้อย่างไร จิตอันเป็นอมตะพร้อมกับอำนาจแห่งเหตุผลเท่านั้นที่จะวัดความจริงได้ กิจกรรมที่มนุษย์ควรจะทำมิใช่กิจกรรมทางกาย แต่เป็นกิจกรรมแห่งจิต คือการใช้ปัญญาไตร่ตรอง เพื่อว่า เมื่อตายไปแล้วจิตจะได้เข้าสู่โลกแห่งความจริง

หลักจริยธรรมที่โสกราตีสย้ำมากก็คือ “**วิชาคือคุณธรรม (Virtue is Knowledge)**” ไม่มีใครเป็นคนดีได้โดยปราศจากความรู้ ความรู้ในที่นี้ เขาหมายถึง ความรู้เกี่ยวกับความดีความชั่วที่มนุษย์ทำชั่วเพราะมนุษย์ลุ่มหลง และมัวเมาในอำนาจ เกียรติและชื่อเสียง ถ้าขณะที่เขาตั้งอยู่ในปัญญา เขาก็จะไม่กระทำการที่เขาคิดว่าชั่ว ความชั่วเป็นเรื่องของอวิชา และอารมณ์โสกราตีสสอนให้มนุษย์พิจารณาตัวเองเสมอว่า “**ชีวิตที่มีได้รับการสำรวจไม่คุ้มที่จะอยู่ (An unexamined life is not worth living)**”

กล่าวโดยสรุป **ชีวิตที่ประเสริฐตามทัศนะของโสกราตีส คือชีวิตที่ใช้ปัญญาแสวงหา สัจธรรม และคุณธรรม และเมื่อเหตุผลพาไปสู่สิ่งนั้นแล้ว จะต้องดำเนินชีวิตไปตามหลักการอันนั้น โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น และมนุษย์จะทำอย่างนี้ได้ก็ต่อเมื่อไม่หวั่นไหวเป็นกังวลในเรื่องร่างกาย**

โสกราตีสมีลักษณะที่เด่น ๆ ประจำตัวอยู่ 2 ประการ คือ

1) ไม่แยแสต่อคำว่าร้ายและทัศนะของผู้อื่นซึ่งเห็นว่าเขาผิด เป็นผู้ที่เป็นตัวของตัวเอง โดยแท้จริง

2) ชีวิตของโสกราตีส เป็นชีวิตที่ปราศจากตัณหา

โสกราตีสเห็นว่า ชีวิตที่ง่าย ๆ (simple life) มิได้เป็นสิ่งที่มีความในตัว แต่เป็นวิธีการ (means) ที่จะไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง ความอยากและความปรารถนาในสิ่งที่เป็นวัตถุ เป็นพันธะที่จะเหนี่ยวรั้งมิให้จิตได้ลิ้มรสแห่งปัญญา ฉะนั้นก่อนอื่นต้องขจัดความต้องการทางกายเสียก่อน โสกราตีสเชื่อว่า เมื่อจิตครองกายอยู่ จิตจะลิ้มปัญญาอันเป็นอำนาจพิเศษของตน แต่จะไปลุ่มหลงอยู่กับกาย ดังนั้น ชีวิตที่ปราศจากกิเลสเป็นเพียงบันไดขั้นแรกที่จิตจะได้รู้จักโลกอมตะอันแท้จริง

พลาโต (Plato 427-347 ก่อน ค.ศ.)

อภิปรัชญาของพลาโต

ในฐานะที่เป็นนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยม (Idealist) พลาโตได้แบ่งโลกออกเป็น 2 ชนิด คือ

- 1) โลกที่ปรากฏ หรือโลกทางประสาทสัมผัส (The world of sense-perceptions)
- 2) โลกแห่งความคิด หรือแบบ (The Transcendent world of ideas or form)

โลกที่ปรากฏ

หมายถึงโลกที่ปรากฏทางประสาทสัมผัส หรือโลกที่เรามองเห็น เป็นเพียงลักษณะที่ปรากฏต่อเราคล้ายกับว่าเป็นลักษณะที่แท้จริง และที่ปรากฏอย่างไรนั้น แล้วแต่เราจะมอง

จากแง่นี้ เช่น กระจ่างตัวหนึ่งขนาดของกระจ่างตัวนี้ ใหญ่หรือเล็ก เราตอบได้เพียงว่า เล็กถ้าเทียบกับข้าง ใหญ่ถ้าเทียบกับแมลง และน้ำตามปรกติจะต้องอยู่ในอุณหภูมิต่ออุณหภูมิต่อหนึ่ง แต่ถ้าตามว่าร้อนหรือเย็น ก็ตอบได้ว่าไม่ร้อนไม่เย็นหรือทั้งร้อนทั้งเย็น กล่าวคือร้อนสำหรับคนที่เพิ่งฟื้นหายหิมะ เย็น สำหรับคนที่เพิ่งออกจากเตาอบ

ภาพ ๆ นี้ เมื่อศตวรรษที่แล้ว ใคร ๆ ก็ว่าสวย แต่ในศตวรรษนี้ไร้ค่าเลยทีเดียว ไม่ว่าเราจะเอื่อยอะไรก็ตาม มันจะกลายเป็นลักษณะตรงกันข้ามได้เสมอ พลาโตเองกล่าวว่สิ่งต่าง ๆ ย่อมแกว่งไปแกว่งมา ระหว่างลักษณะ 2 อย่าง หรือจะพูดให้ถูก ระหว่างปลายทั้งสองของลักษณะเดียวกัน เล็กกับใหญ่ ร้อนกับเย็น สวยกับไม่สวย มันอาจจะเป็นอย่างใดก็ได้ระหว่างลักษณะที่ตรงกันข้ามเหล่านี้ เพลโตจึงถือว่า โดยตัวของมันเองแล้ว สิ่งทั้งหลายไม่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว

ในตอนหนึ่งของหนังสือ อุดมรัฐ (Republic) เพลโตเปรียบเทียบมนุษย์เหมือนกับนักโทษที่ถูกจองจำอยู่ในถ้ำ นักโทษเหล่านี้ไม่เคยเห็นความจริงเลย เห็นแต่เงาของความจริง ซึ่งไฟได้ฉายไปยังผนังถ้ำ คนเหล่านี้เกิดมาไม่เคยเห็นอะไรเลยนอกจากเงาเหล่านี้ เขาจึงคิดว่าเงาที่เห็นเป็นความจริง ไม่เคยคิดว่าที่เงาเป็นเงาที่เห็นได้ก็เพราะมีของจริงเป็นต้นกำเนิด¹

โลกแห่งความคิดหรือโลกแห่งแบบ

ตามทัศนะของเพลโต ถือว่า โลกที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส เป็นโลกที่จริงกว่าโลกที่เราประจักษ์ในชีวิตประจำวัน อุปมาเช่น ดวงจันทร์จะมีแสงนวลไสของมันได้ก็เพราะได้รับแสงสะท้อนมาจากดวงอาทิตย์ ฉะนั้น โลกทางประสาทสัมผัส ก็ได้มาจากโลกที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส ฉะนั้นเหมือนกัน

โลกที่อยู่เหนือประสาทสัมผัสนั้น เป็นโลกที่แท้จริงทางภววิทยา (Ontological) โลกทางประสาทสัมผัส มีความบกพร่องในแหล่งที่ก่อกำเนิดของมัน จึงต้องอาศัยสภาวะที่อยู่เหนือ (the transcendent) เพื่อหาความจริงของมัน ความจริงของวัตถุที่สัมผัสได้ ก็พอเหมาะพอควรต่อการจำลองแบบของวัตถุที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส อย่างที่เพลโตเชื่อ ความจริงของโลกที่เหนือประสาทสัมผัสทางภววิทยา ซึ่งประกอบด้วยความคิด (Ideas) แบบ (Forms) หรือมโนภาพ (Concepts) ทฤษฎีทางปรัชญาของเพลโตจึงเป็นที่รู้กันว่า เป็นปรัชญาแบบสำนึกนิยามทางมโนภาพ (Conceptual Realism)

---

¹ วิทย์ วิศเวทย์, ปรัชญา แปลจาก Philosophy โดย ซี.อี.เอ็ม.โจด (พระนคร, ไทยวัฒนาพานิช) หน้า 20

ทฤษฎีเกี่ยวกับ 2 โลกนี้ เป็นความพยายามที่จะประนอมทฤษฎีเรื่อง “All-Changes” ของเฮราไคลดัส และ ทฤษฎีเรื่อง “No-Changes” ของพาร์มินิเดส เข้าด้วยกัน¹

ในเรื่องนี้เราจะเห็นได้จากข้อสังเกตประจำวันที่ว่า สรรพสิ่งนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลง อยู่อย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่บางสิ่งบางอย่างยังคงที่อยู่เสมอ (Remain Constant) ดังอุทาหรณ์ ง่าย ๆ ดังต่อไปนี้ :-

มนุษย์เราเริ่มเปลี่ยนชีวิตจากวัยเด็กทารก (infant) เข้าสู่วัยเด็ก (childhood) แล้วสู่วัยหนุ่มสาว (adolescence) เปลี่ยนไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ (adulthood) แล้วเปลี่ยนสู่ความชราภาพ (Senescence) ฯลฯ กระนั้นก็ตาม ทั้ง ๆ ที่ความเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามลำดับอย่างนี้ ด้วยอำนาจสันตติ มนุษย์คนนี้ก็ยังเป็นคน ๆ เดิมอยู่

อย่างไรก็ตาม พลาโตยังได้ประนอมความคิด (Concepts) เรื่อง “ความเปลี่ยนแปลง” และ “ความถาวร” เข้าด้วยกันอยู่ โดยได้เสนอแนะแนวความคิดใหม่ ๆ คือความจริงมีลักษณะ มองได้ทั้ง 2 แง่ พร้อม ๆ กัน (Dichotomy) ดังนั้น พลาโตจึงได้วางทฤษฎีว่าโลกมีอยู่ 2 ระดับ ด้วยกันคือ :-

- โลกทางประสาทสัมผัส (the sensory world) และ
- โลกทางเหตุผล หรือ โลกที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส (Rational or Transcendent world)

ตามทัศนะของพลาโต วัตถุมากมายหลายหลากในโลกนี้ สามารถที่จะลดลงสู่มโนภาพที่แน่นอนหรือแบบได้ และสรรพวัตถุก็เป็นสิ่งที่แสดงออกของแบบ (Form) ที่สมบูรณ์มากหรือน้อยต่าง ๆ กัน ในขณะที่เดียวกันแบบที่สมบูรณ์ของมันก็ได้สร้างแบบโลกที่แท้จริงของมันด้วย

คุณสมบัติของโลกทั้งสองนี้ ตามทัศนะของพลาโตนั้นต่างกันอยู่ กล่าวคือ โลกทางประสาทสัมผัส เป็นของชั่วคราว (transient) เป็นมตะ (mortal) และเป็นกาลิกะ (temporal) ฯลฯ

ส่วนโลกที่อยู่เหนือประสาทสัมผัสนั้นเปลี่ยนรูปไม่ได้ (immutable) เป็นอมตะ (immortal) และไม่ขึ้นอยู่กับกาลเทศะ (non-temporal) ฯลฯ

ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดของพลาโต วางอยู่บนพื้นฐานของปฏิกิริยาในโลกแห่งประสาทสัมผัส เพราะโลกแห่งประสาทสัมผัสนั้น ไม่มีอะไรเป็นสิ่งที่สมบูรณ์และเปลี่ยนรูปไม่ได้ เพราะ “ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงไป” (all is flux) อย่างที่เฮราไคลดัสว่าไว้นั่นเอง ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนไป เสื่อม และสูญสิ้นไปในสภาวะที่รู้ไม่ได้ ไม่มีที่ไหนในโลกแห่ง

¹ Dr. Vatsyayan, *History of Mordern Western Philosophy*, Meerut (1970)

ประสาทสัมผัสจะเป็นสิ่งถาวร และธาตุที่ไม่เปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้เลย เพราะระบบของ โลกทางประสาทสัมผัสนั้นเป็นของชั่วคราว คือทุกอย่างย่อมตกอยู่ในอำนาจของกาลเวลาหมด (Everything is under the sway of time) ภายใต้อิทธิพลของการเจริญเติบโตและความเสื่อม สรรพสิ่งย่อมแสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงและขัดแย้งไม่มีที่สิ้นสุด เช่นเดียวกับตัวอย่าง ที่จะพูดถึงต่อไปนี้

อาหาร ซึ่งวันนี้ มันได้บำรุงร่างกายของเรา แต่วันพรุ่งนี้ อาหารที่เคยบำรุงเรานั้น อาจจะฆ่าเราเสียก็ได้ เพราะความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดจากการเก็บไว้ไม่ดี และมีแบคทีเรีย เข้าแทรกในภายหลัง

ไม้ตะเกียบ เมื่อเราสอดใส่ไว้ในแก้วน้ำ ก็จะกลับกลายเป็นไม้ที่มีความโค้งงอที่ปรากฏ แก่สายตาของเรานั้นเป็นสิ่งที่เชื่อไม่ได้

จากสิ่งที่ประจักษ์ทางประสาทสัมผัสนี้ พลาโตได้สรุปว่า เราไม่สามารถได้ความรู้ที่ แน่ชัดจากโลกทางประสาทสัมผัสได้เลย ด้วยประการฉะนี้ มันจะต้องมีโลกอื่น (Another world)¹ ที่นอกเหนือจากโลกทางประสาทสัมผัส โลกที่กล่าวนี้ จะเป็นโลกที่เป็นอิสระจาก โลกทางประสาทสัมผัส ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริง มันอยู่เหนือประสาทสัมผัส เป็น โลกแห่งอุดมคติ และสามารถที่จะเข้าถึงได้ด้วยเหตุผล มันจำเป็นจะต้องอยู่เหนือประสาท สัมผัส ส่วนทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่ได้อยู่เหนือประสาทสัมผัส หรือสิ่งที่เป็นของโลก ๆ เป็นเพียง สิ่งที่ปรากฏ และเป็นวัตถุที่จะต้องเปลี่ยนแปลงและทรุดโทรม

ในทำนองเดียวกัน มันจำเป็นจะต้องเป็นสิ่งที่ไม่สัมผัสไม่ได้ เป็นอุดมคติ ประการ สุดท้าย มันจำเป็นจะต้องเป็นโลกที่สามารถเข้าใจได้ (intelligible) ทั้งสามารถจะรู้ได้ด้วย เหตุผล เพราะว่าถ้ามันอยู่เหนือทั้งเหตุผลและประสาทสัมผัสแล้ว มันจะเป็นที่รู้จักได้อย่างไร (How will it be known?) และ ถ้ามันเป็นสภาวะที่รู้ไม่ได้ (Unknowable) แล้ว เราก็จะไม่สามารถที่จะเข้าใจมันได้เลย

ทฤษฎีเรื่องโลกแห่งความคิดของพลาโต วางอยู่บนฐานสัญนิยม (Realism) แต่มันก็ ไม่ได้มีความหมายตามแนวปรากฏการณ์นิยม และแนวจิตนิยมของเบอร์คเลย์ อย่างไรก็ตาม สัญนิยมแบบของพลาโต เป็นเรื่องที่ไม่ค่อยจะเข้าใจยากเท่าไรนัก เนื่องจากเหตุนี้ คนส่วน มากจึงถือว่า เขาเป็นพวกจิตนิยม (Idealism)

---

1 Ibid P. 15

พลาโตรับรองความมีอยู่ของโลกทางประสาทสัมผัส แต่เขาปฏิเสธที่จะยอมรับมันว่า “มันเป็นความจริงที่ถาวร” เขาเชื่อว่า วัตถุทุกอย่างในโลก คือการแสดงออกของมโนภาพ หรือแบบเหล่านี้ เราเรียนรู้เพื่อที่จะเข้าใจอย่างมีเหตุผล ก็โดยการเข้าถึงความเป็นแบบ (Uniformity) ในสรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลก (ทางประสาทสัมผัส) ดังนั้น เราจึงต้องสร้างแบบอันเป็นมโนภาพของสิ่งทั้งหลาย กระบวนการสร้างมโนภาพ (Conceptualisation) เป็นการหาเหตุผล ซึ่งพลาโตเชื่อต่อไปว่าแบบหรือมโนภาพ ไม่อยู่ในสิ่งทั้งหลาย แต่มีอยู่ภายนอกสรรพสิ่ง

ตามความเห็นของพลาโต มโนภาพหรือแบบนี้ อยู่บนหรืออยู่พ้นสิ่งเฉพาะ (particular) ซึ่งเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ สิ่งเฉพาะเป็นเพียงการจำลอง (Replicas) หรือลอกแบบมโนภาพหรือแบบ (สิ่งสากล - Universal) มโนภาพนั้น เป็นความจริงขั้นอันติมะ ในขณะที่สิ่งเฉพาะเป็นเพียงความมีอยู่หรือความจริงที่เป็นกาลิกะ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะว่าอะไรก็ตามที่เป็นสภาวะที่รู้ได้ทางประสาทสัมผัส และเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับกาลและเทศะ ไม่สามารถที่จะเป็นของถาวร, คงที่ได้ และเพราะความมีอยู่แห่งมโนภาพและแบบที่บริสุทธิ์นั้น เมื่อว่าโดยทางตรรกแล้วเสียไม่ได้ สิ่งดังกล่าวนี้ ไม่สามารถที่จะบอกได้ว่ามีอยู่ทั้งในสรรพสิ่ง หรือ ในจิตใจของมนุษย์

เพราะฉะนั้น สิ่งดังกล่าวนี้ จำจะต้องสร้างแบบโลกของตัวเองอย่างอิสระอันอยู่เหนือประสาทสัมผัส พันสภาวะของกาลและเทศะ (Time & Space)

พลาโตพยายามที่จะสร้าง ความสมบูรณ์ และความมีเหตุผลของความมีอยู่ของสิ่งที่พ้นประสาทสัมผัสในวิธีอื่น ๆ อีก เช่นว่า ในโลกทางประสาทสัมผัส (The Practical World) หากเราประสงค์ที่จะรู้ความหมายของมโนภาพในเรื่อง “ความงาม” “ความยุติธรรม” “ความหวาน” ฯลฯ เราก็เพียงแต่ชี้ไปยังสิ่งเฉพาะ ซึ่งมันจะบอกให้เราทราบถึงมโนภาพดังกล่าวนี้

เราอาจจะพูดว่า “ดอกไม้ที่สวยงาม” “สาวน้อยคนนั้นน่ารัก” “น้ำตาลนี้หวาน” “ความสวยและความอ่อนหวานของเจ้าหญิง” ฯลฯ ตามตัวอย่างเหล่านี้ เราไม่ได้เรียนรู้ว่ามันปรากฏความสวยในตัวมันได้อย่างไร หากแต่เราเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ให้ตัวอย่างที่ก่อให้เกิดมโนภาพในเรื่องความสวย¹

อภิปรายของอริสโตเติล (385 ก่อน คริสตศักราช)

มีภาพเขียนที่ประดับไว้ในโบสถ์สำนักวาติกันภาพหนึ่ง เขียนโดย ราฟาเอล ภาพดังกล่าวเป็นภาพของพลาโต และอริสโตเติล อยู่ตรงกลางในลักษณะที่ยืนถกปัญหาเรื่องอภิปราย กล่าวคือ รูปของพลาโตชี้มือขึ้นฟ้า ส่วนอริสโตเติลนั้น ชีมือลงสู่พื้นดิน อันเป็นการแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างปรัชญาของทั้งสองผู้ยิ่งใหญ่อย่างเห็นได้ชัด

1 Ibid. P.16

ทั้งนี้เพราะ พลาโตเป็นนักปรัชญาที่นิยมความคิดที่เหนือธรรมชาติและเหนือประสาทสัมผัส เขาแสวงหาสัจธรรมอันเป็นสิ่งนิรันดร มีสภาพอันสมบูรณ์อยู่เหนือโลกสามัญมนุษย์ ส่วนอริสโตเติลนั้นเป็นนักสัจนิยม เขามองดูโลกรอบตัว เพื่อแสวงหาสัจภาวะ ความคิดอันเป็นหลักสากลหรือแบบ จากโลกแห่งความเป็นจริงที่อยู่รอบตัว

โดยที่อริสโตเติลชอบศึกษาชีววิทยา อันเป็นการสังเกตอย่างพิถีพิถะระหว่าในเรื่องที่เกี่ยวกับอินทรีย์ทั้งหลาย ชีววิทยาให้ความรู้ในการทำให้เขาเข้าใจโลกของอินทรีย์ที่มีวิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลง โดยจากการสังเกตสอบสวนอินทรีย์ ทำให้เขาเป็นนักปรัชญากรีกคนแรก ที่มองเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกเป็นของดิ่งงาม

ส่วนเพลโตนั้น สนใจในการศึกษาคณิตศาสตร์ สัจจะทางคณิตศาสตร์นั้น เป็นสัจจะที่ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ทางสัมผัสใดๆ โดยของตัวเลขและเรขาคณิตของเขา เป็นหลักทางนามธรรมที่ตายตัวไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เพลโตจึงมองสิ่งที่สัมผัสได้ทั้งหลายเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ และกล่าวถึงประสาทสัมผัสทั้งหลายว่า “ตาที่มัว หูที่อื้อ”

อริสโตเติล มีลักษณะตรงกันข้ามกับพลาโตในแง่ที่ว่า เขาพยายามหลีกเลี่ยงทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นภาวะเหนือธรรมชาติ เขามีความเชื่อในเรื่องความคิดที่เป็นหลักสากลที่เขาเรียกว่า “แบบ หรือภาวะอันแท้จริง”

เขาไม่เห็นด้วยกับพลาโตในความคิดที่ว่า แบบหรือภาวะอันแท้จริง เป็นภาวะของมันอย่างเป็นอิสระ แบบจะต้องเป็นแบบของสสารอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ ภาวะอันแท้จริงของสิ่งใดนั้นจะต้องมีอยู่ในวัตถุชิ้นนั้นอยู่เสมอ ภาวะอันแท้จริงเป็นตัวที่แสดงธรรมชาติและคุณลักษณะของสิ่งนั้น ฉะนั้น ตามความคิดของพลาโตที่ว่า สิ่งที่ปรากฏเป็นภาพจำลองของโลกที่แท้จริงนั้น จึงเป็นความคิดที่ไม่จำเป็นอันใด ไม่มีหลักการหรือความคิดในจิตใจอันใดที่ลงมาปรากฏอยู่ในสิ่งของ หรือบุคคล เหมือนกับว่า ความกล้าหาญเป็นภาวะอิสระ แล้วมาอยู่ในจิตใจของบุคคล ทำให้บุคคลนั้นเป็นคนกล้าหาญขึ้น ภาวะอย่างนั้น ไม่มี

ทฤษฎีศักยภาพของอริสโตเติล (Theory of Potentiality) เป็นคำสอนเรื่องภาวะอันแท้จริง กล่าวคือภาวะอันแท้จริงหรือแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น มีแฝงซ่อนอยู่ในสิ่งนั้นเอง ตัวอย่างเช่น ศักยภาพของเม็ดมะม่วง คือภาวะที่เจริญเติบโตขึ้นเป็นต้นมะม่วง ภาวะอันแท้จริงเป็นบ่อเกิดภายในของความเจริญเติบโตของสิ่งนั้น ต้นมะม่วงที่เป็นภาวะที่เจริญเต็มทีนั้นคือการแสดงออกอันสมบูรณ์ของภาวะอันแท้จริง หรือภาวะที่เป็นอุดมคติ ซึ่งมีแฝงอยู่ในเม็ดมะม่วงในรูปศักยภาพนั่นเอง

คำสอนเรื่องนี้ มีความหมายว่า “ภาวะแห่งอุดมคติทุกชนิดนั้น มีรากฐานมาจากภาวะอันแท้จริงที่เป็นธรรมชาติของมัน ทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาตินั้น จะต้องเจริญไปสู่สภาวะแห่งอุดมคติของมันทั้งสิ้น”*

ทฤษฎีเหตุปฐมมูล (Theory of the First Cause)

ทฤษฎีเหตุปฐมมูล ของอริสโตเติลมีความสำคัญแก่ความคิดทางเทววิทยาของคริสตศาสนาเป็นอย่างมาก เรามักจะเข้าใจเหตุปฐมมูลไปในความหมายที่ว่า เป็นตัวสร้างสรรค์สูงสุดที่ทำให้เกิดจักรวาลทั้งหลายขึ้นมา ในบางครั้งเรามักกล่าวว่า จะต้องมียุทธมูล ซึ่ง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ทั้งหลายขึ้นในโลกติดต่อกันเรื่อยไปเป็นลำดับ

เหตุปฐมมูลในทรรศนะของปรัชญานั้น หมายความว่า เบื้องหลังทุกสิ่งทุกอย่างที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงนั้น มีบางสิ่งบางอย่างอยู่ อันเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนสิ่งทั้งหลายให้เคลื่อนไหว แต่ตัวของสิ่งนั้นเองไม่มีอะไรมาขับเคลื่อน มันมีลักษณะเป็นพื้นฐานที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลง และเป็นตัวผูกพันสิ่งทั้งหลายเข้าด้วยกัน เพราะฉะนั้น เหตุปฐมมูลจึงไม่ใช่เหตุที่มีอยู่ในมิติของเวลา แต่เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดการเริ่มต้นของเหตุการณ์ทั้งปวงในโลก เหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมดนั้น คือเป็นเหตุปฐมมูล ที่สามารถบังคับตัวมันเองให้เป็นไปต่าง ๆ นา ๆ ได้ กล่าวคือ เป็นเหตุชนิดที่ไม่ต้องอาศัยเหตุอื่นใดมาทำให้ตัวมันเองเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎี เรื่อง “เหตุปฐมมูล” นี้ เป็นแนวชั้นนำของศาสนาที่เป็นเทวนิยมโดยทั่ว ๆ ไป เป็นตัวสัจภาวะที่แท้จริง เพราะไม่ต้องขึ้นอยู่กับกาลเวลา และ เทศะ ทัศนะเรื่องนี้ ก็อยู่ในลักษณะของพระเจ้าในศาสนาที่เป็นเทวนิยม, ทฤษฎีเรื่องแบบ ของพลาโต, เรื่องเต๋าของเหลาจื้อ, และ ลักษณะปรมาตมัน หรือพรหมัน ของฮินดู

อันนี้เองเรียกได้ว่า เป็นทัศนะทางอภิปรัชญาของอริสโตเติล ซึ่งได้ทัศนะมาจากทฤษฎีเรื่องแบบของพลาโต ผู้เป็นอาจารย์ มาเป็น ทฤษฎี เหตุปฐมมูล จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ทัศนะของตะวันตกและตะวันออกโดยทั่วไปต่างกันอยู่ที่ว่า ชาวตะวันออกนั้น เมื่อคิดว้าครุคิดได้อย่างลึกซึ้งแล้วก็หยุดอยู่เพียงแค่นั้น เพราะคิดว่าทัศนะของครุเข้าถึงสัจภาวะแล้ว ศิษย์มีหน้าที่อย่างเดียวคือเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ถ้าใครคิดนอกครุ ก็คือศิษย์อกตัญญู ทันที่ส่วนทัศนะของชาวตะวันตก ศิษย์คิดล้างครุได้ ความคิดของศิษย์อาจจะได้ Synthesis ตัวใหม่ ขึ้นมาอีก อย่างกรณีของอริสโตเติล ผู้ศึกษาทฤษฎีเรื่องแบบของอาจารย์มาแล้ว ก็ได้ทัศนะของตัวเองขึ้นมา เป็น ทฤษฎีเรื่อง “เหตุปฐมมูล” ดังกล่าว

* Every ideal has natural basis & every thing natural has an ideal development.

อย่างไรก็ตาม ความคิดที่พัฒนาทางอภิปรัชญาของอริสโตเติล จะเห็นได้จากคำสอนที่ว่าด้วยสิ่งที่เป็นสาเหตุ (Causation) คือว่าสาเหตุของสิ่ง ๆ หนึ่งไม่ได้มีความหมายในตัวมันเอง และไม่ใช่ตัวที่จะมาอธิบายสิ่งนั้นได้ด้วย สาเหตุเป็นเพียงอุปกรณ์ที่เหตุผลผลิตขึ้นมาเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ต่างหากอย่างเช่นความตายเราถือว่ามีสาเหตุมาจากอุบัติเหตุและเชื้อโรค แต่สาเหตุทั้งหลายเหล่านี้หาได้อธิบายว่า ทำไมจึงมีความตายเกิดขึ้นในโลกนี้ไม่ อริสโตเติลเชื่อว่า มีสาเหตุของสิ่งทั้งปวงอยู่ 4 ชนิดด้วยกันคือ

1. สาเหตุทางวัตถุ (Material Cause) คือสาเหตุที่ประกอบขึ้นเป็นวัตถุ หรือวัตถุดิบที่กลายเป็นสิ่งของต่าง ๆ นั้นเอง เช่น การหล่อเทวรูปทองสัมฤทธิ์นั้นเองเป็นสาเหตุทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงของใบไม้จากสีเขียว เป็นสีเหลือง เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเป็นพลังเคลื่อนไหวที่จำเป็นอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นการเปลี่ยนแปลงของชนิดการเปลี่ยนแปลงของใบไม้จากสีเขียว เป็นสีเหลือง เป็นต้น ทั้งนี้รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านกาลเทศะด้วย เช่นการเคลื่อนไหว หรือการตกของก้อนหินจากที่สูงสู่ที่ต่ำ เป็นต้น

2. สาเหตุทางประสิทธิภาพ (The efficient Cause) เช่นปฏิมากรผู้สร้างเทวรูป-การเคลื่อนไหวและการปั้นเพื่อให้รูปนั้นสำเร็จตามมโนภาพของตน

3. สาเหตุทางแบบ (Formal Cause) คือแก่นแท้ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในที่นี้ สาเหตุทางรูปแบบก็คือมโนภาพ (Concept) หรืออย่างที่พลาโตเรียกว่าแบบของสิ่งต่าง ๆ นี้แสดงว่าอริสโตเติลยอมรับว่า โลกของแบบตามความคิดของพลาโตนั้นเป็นความจริงในฐานะเป็นสาเหตุทางแบบ

4. สาเหตุสุดท้าย (Final Cause) คือจุดหมายหรือจุดประสงค์ ซึ่งเป็นจุดหมายแห่งการเคลื่อนไหวทั้งปวง เช่น จุดหมายของการหล่อหรือการปั้นรูปที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง สาเหตุของสิ่งใด ๆ ก็คือความสำเร็จของสิ่งนั้น ๆ อย่างสมบูรณ์แบบ

ตามทัศนะของอริสโตเติลนั้น สาเหตุเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่ความสัมพันธ์อย่างอัตโนมัติพร้อม ๆ กัน อย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และสามารถจะพบสาเหตุทั้ง 4 นี้ในการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ ปรากฏการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างพร้อมมูล เช่นการที่จะอธิบายเก้าอี้ตัวหนึ่ง เราก็สามารถจะอธิบายได้ด้วยสาเหตุทั้ง 4 ดังนี้

1. สาเหตุทางวัตถุ ของเก้าอี้นั้นก็คือไม้
2. สาเหตุทางแบบก็คือความคิดในสมองของช่างไม้
3. สาเหตุทางประสิทธิภาพ ก็คือการเคลื่อนไหวของแขน, มือ และเครื่องมือช่างไม้ในวิถีทางอันแน่นอน ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จตามมโนภาพในสมองของตน
4. สาเหตุสุดท้ายของเก้าอี้ ก็คือจุดประสงค์หรือประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้เก้าอี้

ทัศนะเรื่องพระเจ้าของอริสโตเติล

อริสโตเติลถือว่า พระเจ้ามีลักษณะเป็นความคิด แต่ไม่ใช่ความคิดที่มีอยู่ในจิตอย่างอัตโนมัติ หากแต่เป็นความคิดที่มีอยู่อย่างปรนัย (ภาววิสัย) คือเป็นสิ่งที่แท้จริงในตัวเอง ซึ่งเป็นอิสระจากจิตของมนุษย์ อริสโตเติลมีความเห็นว่า พระเจ้าเป็นเช่นเดียวกัน กับแบบของพลาโต แต่ไม่มีภาวะกล่าวคือ อริสโตเติลถือว่า ความคิดสมบูรณ์เป็นสิ่งที่แท้จริง ความสมบูรณ์นี้ เป็นความคิดแบบอภิปรัชญาของเขา

อภิปรัชญาของสำนักเอพิคิวเรียน (ประมาณ 300 ปี ก่อน ค.ศ.)

เมื่อปรัชญาของพลาโตและอริสโตเติลสูญสิ้นคุณค่าที่จะดึงดูดความสนใจของประชาชน ระบบจริยธรรมและอุดมคติที่ให้อิทธิพลและอำนาจมาจากรัฐในอุดมคตินั้นมันพังทลายสิ้นไปในเมื่อรัฐที่มีอยู่ในความเป็นจริงนั้นมีแต่ความเน่าเฟะ จนถึงแก่เนรกร ปรัชญาวัฒนธรรมผสมของกรีกนั้น เป็นปรัชญาที่แสดงถึงการยอมรับความพ่ายแพ้ ผิดหวัง มีแต่ความเลือนลอย เพื่อแสวงหาความสุขสงบแห่งใหม่ ปฏิบัติทางความคิด แสดงออกในรูปลักษณะ 2 ประการ

1) **เหตุผลนิยม (Rationalism)** ปฏิเสธการยึดถือภาวะที่เหนือธรรมชาติ และเหนือประสบการณ์ แต่สอนเรื่องวิญญาณแห่งความสงบ จิตใจอันสงบ การควบคุมจิตใจ การอดกลั้นต่อสิ่งเลวร้ายที่สุดที่บังเกิดแก่ชีวิตมนุษย์ คำสอนลักษณะนี้ คือคำสอนแบบ Epeureanism (วิเวกธรรมนิยม) และแบบ Stoicism (สมถนิยม)

2) **ปรัชญาของพลาโต** ในแบบของการคาดคะเนนั้น ได้วิวัฒนาการไปในทางที่แปลก คือการผสมผสานกับลัทธิความเชื่อถืออันงมงาย และเทพนิยายต่าง ๆ อันเป็นลักษณะของปรัชญาที่เหมาะสมกับบุคคลที่มีจิตใจอ่อนแอ ดังนั้น ปรัชญาของพลาโตเดิม จึงได้กลายมาเป็นปรัชญาที่เชื่อในสิ่งเร้นลับ กลายเป็นปรัชญาผสมผสานที่ปราศจากเหตุผล ปรัชญาในแนวที่ว่่านี้เรียกว่า Neo-Platonism (ปรัชญาพลาโตใหม่)

อย่างไรก็ตาม อภิปรัชญาสำนักเอพิคิวเรียน ที่จะศึกษานี้มีอยู่ 2 คนด้วยกัน คือ

1) เอพิคิวรัส (300 ปี ก่อน ค.ศ.)

2) ลูเครทีอัส (98-54 ก่อน ค.ศ.)

เอพิคิวรัส (Epecurus) กล่าวว่า **เราไม่อาจจะมีชีวิตที่สงบสุขได้ ถ้าหากไม่มีการดำรงชีวิตอย่างมีปัญญา อย่างประเสริฐ และอย่างชอบธรรม**

ไม่มีความสุขอันใดจะสำคัญยิ่งไปกว่า ความสุขที่เกิดจากมิตรภาพ แต่สิ่งที่เขาได้พบเห็นนั้น เป็นปรปักษ์ต่อการเป็นมิตรภาพ สังคมสร้างคนให้เป็นศัตรูกัน สถาบันแห่งทรัพย์ได้สถาปนาโทษทรัพย์ให้มีความสำคัญแทนคุณค่าของบุคคล สร้างจิตใจคนให้มีความริษยาความเป็นศัตรูกัน การแก่งแย่งแข่งขัน ฉะนั้นความสงบที่แท้จริงของจิตใจนั้น จะหาพบได้ก็

โดยการที่บุคคลมีจิตใจคล้ายคลึงกันมารวมกัน เพื่อพยายามจะดำรงชีวิตของตนให้เป็นอิสระจากโลกที่เสื่อมโทรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

พวกเอปิกูเรียน มีความเห็นขัดแย้งกับศาสนา เพราะเขาต้องการที่จะปลดปล่อยมนุษย์ให้พ้นจากการถูกชะตากำหนด และจากอำนาจของเทพเจ้าทั้งปวง ซึ่งถือกันว่าเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับมนุษย์ พวกเอปิกูเรียน ถือว่า เทพเจ้าทั้งหลายคือบ่อเกิดของความกลัว เป็นสิ่งที่บดบังจิตใจมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจมนุษย์เฉื่อยชา

ส่วนลูเครทีอัส นั้น เขาพยายามขจัดความหวาดกลัวเกี่ยวกับความตายให้หมดไป โดยกำจัดความเชื่อในเรื่องชีวิตอมตะ และความคิดเรื่องเทพเจ้าให้หมดไป

ลัทธิเอปิกูเรียนนิสมี เป็นปรัชญาที่ให้แนวทางชีวิตแก่บุคคลที่อยู่ในสังคมกำลังล่มจมพังทลาย อันการที่บุคคลอยู่แต่ลำพังคนเดียวนั้น จะทำให้สามารถวินิจฉัยได้ว่า อะไรเป็นของดี คนเราจะต้องไม่พยายามเกินไป หรือบังคับตนเองมากเกินไป “บุคคลผู้ไม่หวังอะไรเลยย่อมเป็นสุข เพราะเขาจะไม่ผิดหวัง”

อภิปรัชญาของสโตอิกส์

ซีน (ZENO 340-265 ก่อน ค.ศ.) นักสมถนิยม

อภิปรัชญาของซีน สัจภาวะคือระบบของเหตุผล ธรรมชาติถูกควบคุมด้วยกฎแห่งเหตุผล ปรัชญานี้ เป็นประเภทสรรพเทวนิยม (Pan - Theism) เพราะถือว่าพระเจ้าคือเหตุผลที่แทรกอยู่ในสรรพสิ่งทั้งปวง และควบคุมสรรพสิ่ง เหตุผลที่มีอยู่ในตนเองนั้น เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งของพระเจ้า และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

พวกสโตอิกส์เห็นว่า ชะตากรรมของชีวิต เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้นั้น เป็นการกำหนดให้ทุกคนมีสถานะตำแหน่งของตน สิ่งที่เราพึงกระทำก็คือ การยอมรับเอาชะตากรรมของตน และกระทำสิ่งที่เราจะต้องกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วยความอดทน ด้วยความสงบไม่บ่น ให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน เพราะว่าเหตุแห่งความชั่วร้ายนั้นอยู่นอกเหนือการควบคุมของเรา เราต้องยอมรับและเรียนรู้การดำรงชีพอยู่กับความผิดหวัง ความไม่สมหวังและความชั่ว

นักปรัชญาสโตอิกส์ พยายามสร้างเกราะกำบังในทางใจให้แก่มนุษย์ เพื่อให้พ้นจากอาวุธและลูกธนูของโชคชะตา ไม่ให้มีความหวั่นไหวแต่อย่างใด ถึงแม้จะตกอยู่ในท่ามกลางเคราะห์กรรม และความไม่แน่นอนของชีวิต

นอกจากนี้นักปรัชญาสโตอิกส์ ยังเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่มีความคิดในเรื่อง “ภราดรภาพของมนุษย์” เหตุผลที่ว่า ส่วนหนึ่งของพระเจ้ามีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ฉะนั้นมนุษย์จึงเป็นที่น้องกัน เพราะต่างก็เป็นบุตรของพระเจ้า

ทรรคนะของสโตอิกส์ เห็นว่า **นักปรัชญาผู้มีความอึดในทางใจนั้น คือรูปแบบของพระเจ้าที่มีอยู่ในรูปร่างของมนุษย์** เป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งกว่ากษัตริย์ผู้มีอำนาจในทางการเมือง แต่นักปรัชญาก็หาได้เป็นที่พึงทางใจที่นำความพอใจมาให้แต่อย่างใดไม่

การมองดูสิ่งทั้งหลายตามแบบปรัชญานั้น คือการถือเอาสิ่งทั้งหลายตามทรรคนะของพวกสโตอิกส์ คือวางเฉยต่อความสุขและความทุกข์ (อุเบกขา)

อภิปรัชญาของกลุ่มพลาโตใหม่

อภิปรัชญาของกลุ่มพลาโตใหม่นั้น มีแนวโน้มไปในทางความเร้นลับ ถึงแม้ว่าจะมีหลักใหญ่มาจากคำสอนของพลาโต แต่เป็นคำสอนชนิดที่เปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน เป็นวิวัฒนาการที่เกิดมาจากศาสนาตะวันออกกับลัทธิวิทยาการลึกลับ (Gnosticism) ผสมกันนั่นเอง

โพลติเนียส (Plotinus ค.ศ. 204-270)

โพลติเนียส เป็นนักปรัชญาคนสำคัญของปรัชญาพลาโตใหม่ และเป็นคนสุดท้ายของนักปรัชญาสมัยโบราณด้วย

งานที่สำคัญของโพลติเนียส คือ การผสมผสานปรัชญาของพลาโต เข้ากับวิทยาการอันลึกลับของตะวันออกแทรกด้วยปรัชญาอันลึกลับของลัทธิ Gnosticism

Gnosticism เป็นการผสมผสานแนวความคิดทางศาสนาตะวันออก กับความคิดทางปรัชญาจากที่มาหลายแห่งด้วยกัน กล่าวคือ คำสอนบางอย่างมาจากศาสนาลึกลับที่บูซาเทพเจ้าออร์ทอกซ์ของกรีก ที่ให้ความหวังว่ามนุษย์จะรอดพ้นได้ด้วยการมอบตัว ให้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า วิธีการที่จะนำไปสู่การพ้นทุกข์ของลัทธินี้ก็คือ การงดเว้นกามคุณ และควบคุมจิตใจ โดยเข้าร่วมในพิธีการอันลึกลับ ซึ่งเป็นพิธีการที่จะทำให้ได้รู้ความจริงอันศักดิ์สิทธิ์ที่ว่าพระเจ้ากับมนุษย์นั้น เป็นสิ่งเดียวกัน มนุษย์นั้นแผ่สร้ากันไปด้วยภาวะแห่งพระเจ้า

ปรัชญาพลาโตใหม่ถือว่า ความชั่วนั้นเป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับโลกแห่งสสารที่ปรวนแปรง่าย ไม่เที่ยงแท้ถาวร เป็นอาณาจักรของประสาทสัมผัส และสัญชาตญาณ โลกเป็นเรือนคุมขังที่มนุษย์จะต้องหาทางหลุดพ้นออกไปให้ได้

อภิปรัชญาของพลาโตใหม่ นั้นไม่เพียงปรัชญา หากแต่เป็นข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นอีกด้วย เมื่อเราเข้าถึงภาวะอันแท้จริงของจิตใจ เราจะแยกตัวของเราออกจากตัวตนในทางโลก และเมื่อเราเพ่งพิจารณาสิ่งที่เป็นสัจธรรมกว้างขวางขึ้น เราก็จะหมดความรู้สึกที่ว่า เรากับสิ่งทั้งหลายในโลกนั้นแตกต่างกัน และแยกจากกัน

เมื่อเราเกิดความเข้าใจและมีความรู้สึก ว่า เรา-ผู้รู้ กับสิ่งทั้งหลายที่เป็นวัตถุที่ถูกรู้ นั้น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว เมื่อนั้นภาวะที่เป็นความขัดแย้ง (Antithesis) หรือเป็นการ

ด้านทานกันก็จะหมดสิ้นไป วิชาญาณของเราก็จะข้ามพ้นขอบเขตของกาลมิตีและเทศมิตีอยู่เหนือความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ ภาวะแห่งความหลุดพ้นของวิชาญาณนี้ จะพาวิชาญาณให้ล่องลอยไปเหนือภาวะของความเป็นบุคคลสำคัญ - ภาวะของความเป็นศาสนา อันเป็นภาวะที่จำกัดโดยปรากฏการณ์แห่งเวลาในประวัติศาสตร์ อยู่เหนือแม้กระทั่งภาวะของศาสดาพยากรณ์ทั้งปวง

ประการสุดท้าย วิชาญาณที่ถูกยกระดับให้สูงขึ้นนี้ อยู่เหนือแม้กระทั่งภาวะของพระเจ้าที่มีตัวตน ไปสู่ภาวะสรรพสิ่งทั้งปวง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหมด

โพลตินัส ถือว่า การแสวงหาอันสูงสุดของนักปรัชญาในการแสวงหาปัญญา หากแต่เป็นการใช้ความคิดไปในทางเพ่งพิจารณา (Contemplation) ยอดของการเพ่งพิจารณานั้น เป็นประสบการณ์อันเร้นลับที่ได้จากการที่วิชาญาณของมนุษย์เข้าไปรวมเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า

ปรัชญาพลาโตใหม่ถือว่า วิธีทางของชีวิตที่ดีหลักกว่า บุคคลจะต้องมีการอบรมฝึกฝนตนเอง การกล่อมเกลাজิตใจ และการเพ่งพิจารณา

หลังจากที่ปรัชญาพลาโตใหม่นี้เสื่อมลง ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 5 โปรคลัส (Ploclus) แห่งกรุงเอเธนส์ได้มาฟื้นฟูใหม่อยู่ระยะหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิจัสติเนียน (Emperor Justinian) ทรงสั่งปิดสำนักศึกษาปรัชญานอกคริสตศาสนาเสียทั้งหมดในปี ค.ศ. 429

ปัญหาประจำบทที่ 2

1. นักปรัชญากลุ่มไมเลเซียน 3 โบเถา คือใครบ้าง และ ธาเลส สืบค้นว่า “ปฐมธาตุของโลก” คืออะไร? ทำไมเขาจึงเข้าใจเช่นนั้น?
2. การที่ธาเลสบอกว่า “วัตถุเป็นสิ่งที่มีความชีวิต” หมายความว่าอย่างไร?
3. ทศณะเรื่อง ปฐมธาตุของโลกระหว่าง อะแนกซิมานเดอร์ และ อะแนกซิมีเนส ต่างกันอย่างไร? ทำไม คนทั้งสองจึงยืนยันเช่นนั้น?
4. อภิปรัชญาของ อะนาซากอร์ส ที่แสดงทศณะเรื่อง “นุส” ว่าเป็นตัวก่อกำเนิดพลังนั้น หมายความว่าอย่างไร?
5. “จักรวาลคือพระเจ้า และ พระเจ้าคือจักรวาล” เซโนฟานีส หมายความว่าอย่างไร และ เขาวิจารณ์ทฤษฎี “มนุษย์ลักษณะนิยม” ไว้อย่างไร? จงวิจารณ์
6. จากการที่ได้ศึกษาผลงานของเฮราโคลิตัส และ พาร์มินิเดส มาแล้ว ท่านลองอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างจุดยืนสัจภาวะของนักปรัชญาทั้ง 2 นี้มาดู
7. ทำไมเดโมคริตัสจึงได้นามว่า “นักปรัชญาพหุนิยมฝ่ายสสารนิยม” จงชี้แจง
8. เมื่อเราพูดถึงพวกโซฟิสต์แล้ว เรามักจะฟังความสนใจไปยังคำกล่าวที่มีชื่อเสียงของโปรตาโกรัสที่ว่า “คนเป็นผู้วัดทุกสิ่ง” หมายความว่าอย่างไร จงวิจารณ์
9. “ชีวิตที่มีได้รับการสำรวจไม่คุ้มที่จะอยู่” ไสคราติส หมายความว่าอย่างไร? จงวิจารณ์มาดู
10. ในด้านอภิปรัชญา พลาโต ได้แสดงทศณะเรื่องโลกไว้อย่างไร?
11. ท่านเข้าใจ ทฤษฎีเรื่อง “ศกยภาพ” ของ อริสโตเติล อย่างไร? จงวิจารณ์
12. อริสโตเติลกล่าวถึงทฤษฎีเหตุปฐมมูลไว้อย่างไร? และ สำคัญอย่างไร?
13. โปรดแสดงทศณะทางอภิปรัชญาของสำนักเอพิคิวเรียนว่า แตกต่างจากสำนักสโตอิกส์อย่างไร?